

**СЬБНДЬ
СОГААЛДАР**

(ИИ ТУГААР ҮНДҮРГЕНИ)

СОГААЛ КОМИТЕДИ

КЪЗЪЛ □□□□□□□□ 1939

CAZALGA

Ағып	Одіруој	Parlatınganъ	Nomcuza coguuru
4	Ustynđen kudu	9 Şugeetkenin	şingeetkenin
23	Adaandan ɵry	7 kagьoць-pis,	kagьoць-pis
30	Ustynđen kudu	6 Kaaş	Kaas
35	"	5 cinge	cinge
56	"	4 tangьrak	tangьrak
67	"	3 ecciznde	ecciznde
68	"	1 mangьstarga	mangьstarga
68	"	7 uştannagьnya	uştannagьnya
73	Adaandan ɵry	9 ɵzyp	ɵzyp
79	Ustynđen kudu	5 tetkimccizi-pile	tetkimcizi-pile
80	Adaandan ɵry	2 uzutkaьp	uzutkaьp
81	"	9 Araattagьnya	Araattagьnya
81	"	5 kamgaldьbьs.	kamgaldьbьs.
95	Ustynđen kudu	6 ховиганьы	ховиганьы
100	Adaandan ɵry	6 calgaanь	calgaanь
108	Ustynđen kudu	13 cimcak	сьмcak
112	"	16 tulcuuşkun	tulcuuşkun
116	Adaandan ɵry	10 хар la	хар-la
118	"	3 сьrge	cerge
118	"	2 сьzer	сьзы

118	Ustynden kudu 6	сыдыр җактар	сыдыр-җактар
119	Adaandan ɵry 10	сараҗ	сарҗ
121	Ustynden kudu 13	реергеҗ	пергеҗ
122	Adaandan ɵry 11	хаанга	хаанга.
123	" 4, 6, 7	Tana-xerel	Tanaa-xerel
124	" 4	Kɵzegeñi	Kɵzeeni
125	Ust. kudu 11, 13	ɵrttedir, yndyn	xrttendir, yndyn
125	Adaandan ɵry 14	җар	җарь
127	" 14	tooraan	товураан
129	" 2	ezim?—	ezim—
130	Ustynden kudu 6	кьдыр	кьдыр
133	" 15	тырттыртар-мен	тырттыртар-мен.
139	Adaandan ɵry 6	тангыраqlзьр	тангыраqlазьр
141	Ustynden kudu 14	соруар	соруар
144	Adaandan ɵry 11	tur-eve-pe	tur-eves-pe
147	" 7	pir-lr	pir-le
148	" 6	syur	syur
149	Ustynden kudu 8	kargьtkajьp, kar- gьtkajьp	kargьtkan—kar- gьtkajьp,
	Җылыктарның топ- сузун 13 тугаа- гында	җаң-наан	җаңнаан

С Ъ Ъ Н Д Ъ
СО ГА А Л Д А Р

(ІІІ ТУГААР УНДҮРГЕНИ)

СО ГА А Л КО М И Т Е Д І .

К Ъ З Ъ Л — 1939

Харьссалгалы редактор **Ојдор.**

Техникти редактор **Рурву.**

zalap, siilbir kaanь ы́şkaş koncuq kaas-şin-
ik, ɵtkyt cidiq onza, naғыn şьnarьыq polgaj.
Todargajlaarga polza, kizinin podun tolgandyр
turar politik turguzuqunun pajdaly, amьдыral
cirttalganьn pajdaly podunun mederelinge
kancaldьr kirip kelgenin şak ьndьыq uran-
cecen arga-pile ileredir polgaj. Uran cogaal
polza, kandьыq-pir angьnьn erge-azьn podun-
da kancaldьr şingeetkenin ilergejlep turar. Po
cyulderni ulam todargaj poldurary-pile revolus
muriunda arattarnьn uran cogaaldarynьn utka
şьnarь cuny kɵrgyzyр турганьn polgaş revolus
soonda arattarnьn cogaaldarynьn utka şьnarь
cuny kɵrgyzyр turaryn kaaş cizekterden ap
kɵreeli:

Мьндьыq ьrlar par:

Xynyn manaan kyzyр podum,
Xylyq manaan iji xolum.

Şaan manaan cangьs podum,
Şaagaj manaan iji saagьm...

Polgaanganь potka xerek
Potka polcur cyve-le cok.

Kicceengeni kizee xerek,
Kizee polcur cyve-le cok...

Paj-la kizi magadancьыq,
Pargan cerge хyndyledir.

Cok-la kizi covalannıq,
Coraan cerge ajvıladır.

Paза мындық улегер сестер пар:

Şaq şaa-pile turbas,
Cavıldak kəgy-pile turbas.

Ije kərveenin kəs kəər,
Ada kərveenin ool kəər.

Xuuraktar kəvydeerge, jadaraarın temdee,
kulun cavaa kəvydeerge, paşarın temdee.

Ro iji-yş oduruq ırlar polgaş yleger sesterin utkazından algaş kəerge, revolus murunda feodalizminin jozu turguzuunga arattarın tiriq kara xənyu cogun, jadın arattarın tarladır, xemdidip coraanın polgaş şak ındıq paak jozu curum kezeede turbas, ekki uje kelir tep cyveni kyzer padaanın ileredip turar todargaj kəstyr tur. Ol ıškaş tooldar polgaş əske-taa cogaaldar parın pister pilir polgaj-pis.

Encaarga, nasional revoluzunun soonda arattarın ır, şylyk polgaş cyzyp-raazın caa revoluscu cogaaldarın pister xyn-pyry solun, setkyylenderden kəryp, ırlazır, nomcup turar polgaj-pis, ro cıyndı tepterde xəj ır, şylykterden kəryner, cyl tize, mında revolustuq cazak, namın şın cəp paaştalgazyp-ile, Uluq

Sovet Ebileliniñ tuzalamcъzъ-pile cыrgaldыq caagaj, cediişkinniq xәqъур orar амьдыралдыñ temisselin todargaj ileredip turar.

Бнацарга, ам moon туннели суу роор турарын туннер көөрге, ТАР-ның nasional хевирлиq, revolustuq şьnarлыq uran cogaаль polza, orанныñ nasional revoluzun tujulungа cedirerinin temisselinin koncuq uluq kuştyq cepsee, ооñ ideолок—yzel-podalьн şuut ileredip turar cepsee polur tur. Ро tugajьnda pistinьnak uduirtukcibus еş Toka namның 10 tugaar Uluq xuralьngа illetkel кьльр тургаş, мынса теп todargaj айткан:

„Pistin cogaальььs ТАР-ның.. imperializm polgaş feodalizm-pile Тьваньñ conунuñ xyrezip kelgenin, азыл-агьj, kultur talазь-pile tepşilgezin, olарның pottарьның sagьş soruun ileredir, ьr-şcorun, uran-cogaальн, tool-тьвьзьн, оjun şiizin polgaş telegejinin кьrьnda revolustuñ şimceeşkinin, Uluq SSRE-nin socialistьq turguzuuşkunun pistin parlalgавьs podунuñ арныңа ileredip, ТАР-ның kultur revoluzun ulam tepşider coruungа iderkejlіq kirzir uzurluq“. (TARN 10 tugaar Uluq xuralьның illetkelderinin 32 арьнда).

Мoon көөрге, ТАР-ның uran cogaальның sorulgазь polza, orанныñ tuskaj хамаарьşpas pot-ergezin рьзьдыр камгалар, feodalizmның арттьşкьнның kizinin mederelinden polgaş азыл-

agьjdan yndezini-pile tura ырттыр, ыlangьja feodal-teokrattar polgaş olarnың мurnаксь kezee kontrrevolustuoǵ ǵlyryкcy, xoralаксь sat-тыньксь şivişkinner cymit-tazy-xemcik-ool-tan-sajlarnың artтыşкыньн kogun yze uzutkaaryn-ga, orannyң aзы-agьj, kulturun saızradьp tel-gerediringe cidiǵ cepsek polur talazy-pile uluǵ uzur-tuzalyь todargaj көstyr tur.

Am yjede nasionaldың uran cogaaly polza, nam, cazakтың сөр paaştalgaзы-pile кансаар-таа aaj-cok кьркан ot ыşкаş' хөǵзыр турарып pister pilir polgaj-pis. Po tugajында todargaj parьmdaalarnы kajып көрыр polurul teerge, тыва тыдың кығында cyzyn-paazyн cogaaldarnы parlap yндырыр турар coruk көvydeen tur. Olarnы кыпнар cogaadyр турары teerge, cook-ta caa caңгыс „А“ yзык тапыvas coraan arat-tar, olarnың ooldar, кьстарь pottary cogaadyр pizip turar tur. Cyǵ-le nomnar, setkyylder eves, en-ыlangьja am yjede yныр турар хамык sol-unnarda cys-cys-şaa ыrlarnы, şylykterni pistiң caa-caazy-pile telgerep turar pizikcileribis pizip cogaadyр turar. Ol caa yныр турар cogaaldar polza, anaa-la pir sapkaj cugaalar eves, kon-cuǵ revoluscu utka-şьnarlyǵ, xostuǵ şöleen, aas-keziktiǵ arat connuң caagaj амьдыралып, olarnың temisselin polgaş feodalizmның artтыş-кынь-pile temisselderni cogaadyр turar. Ol cogaaldar polza, revolustuoǵ nam, cazakтың şьп

paştalgazyn, oon udurttukcularynga ынакшылы илгерлеп турар. Paza ol cogaaldar polza, Uluq Sovet Evilelinin enereldiq accь-tuzazyn, pygy telegejni arat conunun uluq paşkyzь Stalinga ынакшылы, хyndylelin илгерлеп турар. Po pygy cyuldyn todargaj pottuq parьmdaalaryn 1937 сыlda Areve 6 tugaar хuralын tavarьştyr yndyrgen anyjaktарнын pir tugaar „Сьнды cogaaldar“ tep tepterinde cogaaldарь todargaj kergyzyp турар. Oon аngьda хамьк şiiler cogaаль polgaş eške-taa cogaaldardan keştyr tur. Am po yndyryp турар „Сьнды cogaaldar“ tep tepterde, Tьвань anyjak cogaalсыларьнын cogaatkan ең teere cogaaldарьн kiirgen. Uk cogaaldar polza, revolustuq uzur-tuzalyq, arat conun ынак ьлары, şylykteri, tooldарь polur.

PIR TUGAAR PØLYK

BRLAR

INTERNASIONAL

Kul roop kargьska tarlatkannar,
Kuruq kalgınnar turuңar,
Xoradaan ugaanьbьs хajньp tur,
Xostaldьq saaga pelen-pis.

Puуy telegejde tarlaaşkьn
Puуydezın uzutkaar-pis,
Puуy cerni saartтьp cogaatkaş,
Puуyn erge тьvar-la-pis.

Pistin sonnajь-la şiitpirliq saavьs tur:
Internasiol-pile aзыcьn arat sergeell
(2 kattap)

Xaan, purgan-taa ijik-pe, maadьr,—
Kьm-taa piske xostal peer eves,
Xostuq erge тьvar-la teende,
Xolubus-pile тьvar-la-pis.

Tarlaar pajdaldь uzutkaarda,
Targan temirni şejyner,
Teegyde pьlaatkan xorengivis
Tegecezin egidip aььl.

Pistin sonnajǵ-la ʃiitpirliq saavʃs tur:
Internasional-pile azylyyn arat sergeel!
(2 kattap)

Syq-le telegejni ʃeriinin
Syrekki azylyynnar pis,
Cerni eeleerde ergeliq-pis,
Cerge xaldaarlarnʃ aʃtaal.

Kyccuyrgek kargʃstarnʃnʃ raazynga-la
Kyʃtyq saqnyk tymgyreze,
Xereldiq xunuvys tujaazy
Xeveer piske syryk turar.

Pistin sonnajǵ-la ʃiitpirliq saavʃs tur:
Internasional-pile azylyyn arat sergeel!
(2 kattap)

KAJGAMСЬКТЬОJ INTERNASIONAL

(Arattъn ыгъ)

Kadagaattъ kargъzъnga
Kassъqdadъp coraan arat,
Kassъqdalдан саръp алган
Kajgamськтъq Internasional.

Iştikkinin ezergeenge
Ezergedip coraan arat,
Ezergekten саръp алган
Enereldiq Internasional.

Pѣmbyrzektin къгъnajga
Pydyulykke coraan arat,
Pyryn erge тъpsъp pergen
Pyzyreldiq Internasional.

Uletpyccin, taraaccъnnъn
Unyp turar revoluzun
Urgylcy-le paastap turar
Uş-le tugaar Internasional.

TÖGE PAARЬ

(Arattьң ығь)

Törtten aattь carьštьrar
Tөngeliktiq Tөge paarь,
Törtten şeriin cьksaap surgaan
Tөp-le xoraа төrt-le jaamь.

Aldan aattь carьštьrar
Aғььq-la Tөge paarь,
Aldan şeriin ajttьp surgaan
Arat cazak aldь jaamь.

Pettinejden arzaan akkan
Pedik caagaj Tөge paarь,
Pəzen şeriin cьksaap surgaan
Peldir cerde peş-le jaamь.

(Po ығь ergi ajalғazь-pile ыlap polvas,
eske ajalғa-pile ыlaar).

TƏP-LE SURGUUL TURGUZARDA

(Arattyn ыгь)

Təp-le surguul turguzarda,
Təp-le xoraa paaştan-na-ijin,
Təmej palaj olurvajyn,
Tyrgen şngьь өöreniili.

Nam-na surguul turguzarda,
Arat namdan paaştan-na-ijin,
Nam-na evilel kezigyn pister
Naryn şngьь өöreniili.

Sanaar sannyn surguulunga
Saat cokka өöreniili,
Saңьвьстьн хамьк хереен
Sajьрадър альььңар.

Tymen pojduş surguulunga
Tyrgen şngьь өöreniili,
Tymen arat pygydege
Tyrgen tuza cedireeli.

SALUUCUTTAR

(Arattyn ырь)

Saj-la ɵɵrny sajzʙratkan
Saluuccuttun Tɵp-le xoraа,
Saqlalcyndaan Kʙzyl tugun
Sagʙp calaan saluuccuttar.

Xɵj-le arat sajzʙratkan
Kɵdyrymcylyq Tɵp-le xoraа,
Xɵlbelcinneen Kʙzyl tugun
Kɵdyryp calaan xɵj-le arat.

Kɵdeezinge cʙqlʙp algaş,
Xɵj-le arat sajzʙradʙyl,
Xɵrengitten pajaattarnʙ
Xɵɵqdep-le yndyreeli.

Xooraјga cʙqlʙp algaş,
Xoозun arat sajzʙradʙyl,

Xoolurgak pajaattarnʙ
Kogun yze uzutkaalbʙ.

OCŞAĀAŃDAN KEDILERIN

(Arattıñ ыгь)

OcşalaŃdan kedilerin
Orus arat ajttıp pergen,
Oktavıñıñ хивискаалыñ
Ol-la cerden telgeretken.
Cedi caaıñıñ хивискаалы
SSRE-den өөскен-не-ijin,
Cerlik coraan arat-la con
Cer-le cerde хивискаады.
Am-na-la po sorulganı
Azij tipke telgeretkeş,
Arat хөjny kattыştыргаş,
Амыр сыгал edileeli.
Хej-le organ хeree-le cok
Kegeerelge өөrenili,
Keergenciq arattarıñ
Kegeeredip алыыңар.
Анаа-la organ хeree-le cok
Ангь хереен камгалаалы.
Arat tymen pygydege
Arttyk erge тырсыыңар.

ALA KARAAN TEŞKEN POLZA

(Arattың ығ)

Kulun саваа кuruq кацган
Kulugurnu kokkaarakть,
Kuruq cerge хуи şitken
Kulugurnu tyzymetti.

Aзь-tölym poskun kesken
Aş-la pöry kokkaarakть,
Актьq cerge aadyм алган
Адьгьрнь tyzymetti.

Aadyм cigen kokkaarakтьн
Aзьq tizin сыккан polza,
Adam kakkan tyzymettin
Ala karaan teşken polza.

Ineem cigen kokkaarakтьн
Iji-le азььн сыккан polza,
Ijem kakkan tyzymettin
Iji karaan teşken polza.

КАДАРССЪ ЪРЪ

(Араттың ыры)

Kadararda хојум тартың
Kattap surgaar авам еккі,
Undygerde хојум тартың
Utter surgaar авам еккі.

Aal kezip coruur-sen teeş,
Авам, ассам аттына peer,
Argamсылың аадыңар сок
Onu tilep cordum teer-men.

Ser-le kezip coruur sen teeş,
Sengem, аккым аттына peer,
Celenerde рьзаңар сок
Onu tilep cordum teer-men.

ТАҢДЫМ ТУРДА ТАҢДАШ-ЛА-МЕН

(Аратың ығы)

Тандым турда тандаш-ла-мен,
Тараам турда тодуқ-ла-мен.
Хемциим турда херттеş-ле-мен,
Хевеем турда тодуқ-ла-мен.

Тооруктуқ толгај тандым
Толганзымза тодар-ла-мен.
Езириктиқ еер-ле тандым
Ергизимзе тодар-ла-мен.

Ер-ле родум екки сор-мен—
Еreen şokkar малымайда,
Ал-ла родум атыр сор-мен
Арғын семниқ тараамайда.

MEZEGEJ

(Arattың ығы)

Uluq-xemge tavangajlaan
Uluq-ijim, kadыр-ijim,
Uruq caştan ojnar өsken
Uluq şьnaa Mezegejim.

Kaa-xemge tavangajlaan
Kadыр-ijim, kalbak-ijim,
Kara caştan ojnar өsken
Kalbak şьnaa Mezegejim.

Atkan tappың сығында
Adыр-tejden paraan xaraar,
Aldь Mezegej Sarьq-puluq
Kandьq janzь cьdar-irgi.

Ungen хуннуң xerelinde
Uş-le tьttan paraan xaraar,
Ustyу Mezegej Kuzur-puluq
Kandьq janzь cьdar-irgi.

Aldь ajпың polcaandan peer
Adыр-tejden xaraar poor-sen,

Aldьь Mezegej Saгьq-pulun
Cajьnapьp cьdar poor-oq.

Уş-le ajььп polcaandan peer
Уş-le тьттан хараар poor-sen,
Уstyу Mezegej Kuzur-pulun
Уzyк nogaan cьdar poor-oq.

АНЪЈАКТАР

Arat namnъң soon salgaar
Анъјактар pelen-ne-pis,
Алдъ сyzyn малдың connuң
Аразьндан yngen-ne-pis.

Oran curttu kamgalaarda,
Ooldar, kьstar onza-la-pis,
Omak sergek malcьп connuң
Orttuzundan yngen-ne-pis.

Serivistin aзыl xereen
Cediişkinniq corudaalь,
Serlik feodal arttьbьşkьпнп
Serivisten uzutkaalь.

Анъјактар pister polza,
Адьдзь-pis, kagьдсь-pis,
Artkan feodal arttьbьşkьпнп
Аравьстан uzutkaar-pis.

Анъјактар, uruqlarnъң
Arttьk ьnak akkьзь par:
Аkkьзьпнп адь polza,
Arat namь teer cybe.

SAMAGALDAJ

(Arattьq ыгь)

Toorazьndan xarap kɵerge,
Torgu xeeliq Samagaldaj,
Toptaвь-la kɵrveen kizi
Tovuraktьq teer-le poor-on.

Xazьzьndan xarap kɵerge,
Xana xeeliq Samagaldaj,
Karaa-pile kɵrveen kizi
Xaja, taštьq teer-le poor-on.

Adaanajdan xarap kɵerge,
Aзьk ɵɵldyq Samagaldaj,
Argьвь-la corvaan kizi
Arga taštьq teer-le poor-on.

Ustynejden xarap kɵerge,
Uleger-teq Samagaldaj,
Urgylcy-le corvaan kizi
Uзык suqluq teer-le poor-on.

XANDAGAJTTЬ

(Arattьn ьrь)

Ustyу aldь Хулвус-таштар
Ustynejde Kezek-terek,
Aldь уstyу Хулвус-таштар
Arazьnda Cajlaq-xavak.

Udaazьnnьn sencizi-teq
Uzun patkan Xandagajttь,
Uran kьstar taaraan ьшкаш
Uulza-teq Xandagajttь.

Xaarzaktьn sencizi-teq
Kalvak patkan Xandagajttь,
Kalga kьstar taaraan ьшкаш
Kaas caraш Xandagajttь.

Usра-xөл-ce udur көрген
Uluq Terbis, Paшкь Terbis
Uruq caшtan ojnap өsken
Uluq шьктьq Xandagajttь.

Kara-xəl-se xarap kergen
Kadıɾ Terbis, Paşkı Terbis,
Kara saştan ojnar ɵsken
Kalbak şıktıɾ Xəndagajttı.

ŞEMI PAAZЪ SERIIN CAJLAQI

Хазьъьзндан kirip keerge,
Казьlgанньој Рогвак-арьџ,
Кааџ-ла сьзын тараа тарьър
Калвак џөldьџ Şemi-le хем.

Арвьн maldь semirttirde,
Азьк-раазь амьр сажлаџ,
Şeer maldь semirttirde,
Şemi paaзь seriin сажлаџ.

Казаланьр turup алган
Кадьр meestiџ Кьзыл-tajга,
Калвак nogaan padь kelgen
Кадар oottuџ Şemi-le unnu.

Кьзын унген хьрен сеччек
Кьстун аьн төдер евес,
Кьзыр Şemi оқлу, кьзь
Хьлеелгеzin сальр евес.

Сазьн унген сарьџ сеччек
Састьн аьн төдер евес,
Салвак Şemi арattарь
Салган соруун уттур евес.

Toorattan xarap keerge,
Torgu xeeliq Tьva surttu,
Toort-la ыngьь pařtap orar
Toka targa telgerezin!

EBILELDIŪ REVOLUSTA

Edirektin амьр соруу
Ештір кезер Салдамьнда,
Еш-ле өөрнүң екки соруу
Евилелдиқ револуста.

Ангьр күүштүң амьр соруу
Агьр паткан Салдамьнда,
Арат соннуң амьр соруу
АРН-ның рааштааньнда.

Кас-ла күүштүң амьр соруу
Хар-ла паткан кара суқда,
Каадьрның амьр соруу
Кажгамсыктық сазанайда.

Арат соннуң амьр соруу
Ассьық-ла сазак, намда,
Арвың көвеј маидьық соруу
Азык сагај сурттунайда.

K. Koңgar.

SOLUN CAAGAJ SOVET CURTTU

Cojgan-pile şimeetingen
Songu cykte tajgalarnъ,
Sozializm tiilep turar
Solun caagaj Sovet curttu.

Хадъ-pile şimeetingen
Қааş caraş tajgalarnъ,
Қаадьрлар хайньр turar
Қайгамсыктық Sovet curttu.

Амьдырал kajdal tize,
Амьр тайвьң curttalgada,
Амьр тайвьң kajdal tize,
Ассьльқ-la SSRE-de.

Sozializm tiilep turar
Solun caagaj Sovet curttu,
Komunizm koldap orar
Koncuқ solun SSRE-ni.

ERGE ŞÖLEE PISTE TURDA

Ulegerni pьзьp turar
Uletpyrccin arattarnь
Uttep turar, surgap turar
Uzyyr mergen Stalinнь.

Sajьraldь xarap kəørge,
Sajaan taq-teq pedik polgan,
Saazьnga curup kəørge,
Sajьlgaan-teq cьrk polgan.

Aattar xəlder semis turda,
Artta sьnda ьrak-la cok,
Erge şölee piste turda,
Erttem nomda perge-le cok.

Tuttunarda tьttьq Sajaan
Tura tyşpejin aza-la peer,
Tuzalaarda ettiq SSR
Tuzun podap cede-le peer.

Saldaarьmda şarkьn Kaа-xem
Sajьktalьp radь-la paar,
Salgazьrda iştіq conum
Saaladьp cede-le peer.

XOSTUOJ ŞOLEEN TÛBA CURTTUM

Taraa maldың suuru polgan
Taanda ынак төreen curttum,
Тажылырлар өөretken
Taanda ынак Тока targam.

Хови шығын көрүр cетpes
Копсуқ ынак төreen curttum,
Хая-таш-теқ камгалалдық,
Кажгамсықтық төreen curttum.

Aлдып хелиқ кызы tugun
Aldarздыр хөлвeцnetken
Tedir eelbes хөqзүр orar
Тepşilгелиқ Тьва curttum.

Рағын-хемcик ындындan peer
Раықтығын раазь cedir,
Teski caagaj curttalgань
Telgeretken şoleen curttum.

Po-la pygy teski сыргal
Podu тыртыр kelveen сыргal,

ARN-ның айтты-пайе
Arat sonum тыркан сыргал.

Aldyn хуннун херел-тег,
Agaar, poj dus kyzy-le-teg
Адавъстын Токапын
Aldyn carлы telgerezin!

PAJYR TARGA TELGEREZINI

Taraa maldың suuru polgan
Tajga sьnnьoq ekki curttum,
TAR cazaan paaştap orar
Tajьncь-la Pajьr targa.

Azьraan maldar ɵerleşken
Aгьm suqluq tɵreen curttum,
Arat connu, pisti paaştaan
Aldarьoq-la Pajьr targa.

Pajlak kazar, aldьn kazar
Paazь pedik taңдыларьm,
Malcьn cazak paaştap orar
Maadyr-la Pajьr targa.

Adьrlanьp xemner akkan
Aldьn xeeliq Tьva curttum,
Arat cazaan paaştap orar
Aldarьoq-la Pajьr targa.

URAN MERGEN COLAACŞYLAR

Uzun-uzun xovularga
Uzur mañnaar maşınanь,
Udur көрүp tolgap orar
Uran mergen colaaccşylar.

Cinge-cinge xovularga
Cidir mañnaar maşınanь,
Cige көрүp tolgap orar
Şitpirliq colaaccşylar.

Adar-tөştyn artьn, сьпьп
Aaladьp azar сьссаан,
Aьs podu kaadьrзаан
Аньjaktar colaaccşylar.

Maşinalьq colaaccşylar
Magadancьq өөreniili,
Çonubustun negeldezin
Covaq cokka хандьraаль.

PIONER CARAŞ

Kaan xyndys ɵry kɵerge,
Kas-la kuuştun uzarǵ-teq,
Kattǵkaştın ojnar turar
Galustuktuq pioner caraş.

Oj-la, meeske ottaj peerge,
Oolduq tɵldyq maldar caraş,
Odaq kылgaş ojnaj peerge,
Otrjattıq pioner caraş.

Caj-la şaqda ыnur kelir
Caraş ɵnnuq ceccek ыşkaş,
Cazınajdan salgap kelir
Caraş caagaj pionerler.

Ulus xɵjnıq xeree-le teeş,
Uruq caştan maadırzaan
Uran ceccen tepşilgelıq
Onza xɵqlıq pionerler.

URAN СЕССЕН АНЪАКТАР

Tözy-le cok feodaldarnың
Tөгerezin азьр tiileeş,
Tөөгунун ыһпың хереен
Tөстөр salgaan анъактар.

Orgu conдан тарар өскен,
Ooldar, кьстар анъактар,
Oran curttun азьл хереен,
Onza кьдыр хөңзудели.

Erttemniq-pis, cogaaldыq-pis,
Eres maadyr soruktuq-pis,
Erttem pomnu, texnikti,
Eccizinge cedirer-pis.

Анъактар sorulгазы,
Atkan ook-teq tura тышпес,
Arat cazak азьл хереен
Альзыга cedirer-pis.

Азык oruk ajttыр турар
Аккьвьс par, памьвьс par,

Аккывъстың айтты-пйе
Апъјактар согуу-ла-пис.

Ergebnisse ынак-ла-пис,
Egyur şaqda ышкынмас-пис,
Ergee xaldaar tajыnnarga
Eres хагы peer-le-пис.

ӨСКЕН ТӨРЕЕН CURTTUMAJНЬ

Arattarь omak хөѳлуѳ
Ассыьѳ-la cazaamajнь,
Argazyнда анньѳ-menniѳ
Азыктыѳ-la curttumajнь.

Арвын көвеј сонун рааштаан
Aldarьѳ-la намьтамajнь,
Азы-агьј өзур хөѳзеен
Амырансыѳ curttumajнь.

Ораньда оодун ооттаан
Oolduѳ, кьстыѳ maldaryтннь,
Ooldar, кьstar ьrlap хөѳleen
Onza caraş curttumajнь.

Азык, сырк oruk тыркан
Aas-keziktiѳ curttumajнь,
Arat сонун kulturzutkan
Азык, сырк curttumajнь.

Taraa-рьдаа тарьр-la kaan
Tazьr kara ховуларннь,
Tajьннарьн talдыр şаркан
Tартыѳ saagaj curttumajнь.

Emim polgan cemim polgan
Elbek көвеј cimizimni,
Eem polgan, ezim polgan
Ergim ынак curttumajнь.

Өрү куду агьр паткан
Өзен суқлуқ ораньтнь,
Өl-le caştan ojnар өsken
Өsken төreen curttumajнь.

Maaladyр edip turar
Maль көвеј ораньтнь,
Maşınalar maднар turar
Magadanсьој curttumajнь.

URAN COGAAL

Uran-na arga cyuly polza,
Ulus xəjny pederedir,
Ulus tere politiinge
Uzurluq-la uran cogaal.

Arga-pile, syme-pile
Arttırвајып өөредir,
Arattarnь ajttыр surgaan
Aldarлыq-la uran cogaal.

Syme-pile, arga-pile
Suburazьп өөредir,
Surttaal-pile tanьştыrgan
Sonuürgancьыq uran cogaal.

Ulus-la xəjnyн іştinejge
Uguulgalьыq uran-na cogaal,
Uran-na cecceп ojun cyulyн
Ulus-la xəjge хандьdaaly.

Nam-na, cazak ajttььşkьпьп
Naryн ьыngьь өöreniili,
Tujaalangan uran-cyuldy
Tujulunga cedireeli.

ЫНАК ӨӨРҮМ

Ak-la xarыq tandy pytken
Azyk şoldyq Møgen-pyren,
Argar koşkar teşkileşken
Arьskannyq Ыmandьrlar.

Te-le, cunma teşkileşken
Teski caagaj Møgen-pyren,
Tergiin caraş ceccek ышкаş
Telgem patkan Ыmandьrlar.

Tøtpe xuragan teşkileşken
Tøngeliktiq Møgen-pyren,
Tørt-le cyzyn mal-la turlaa
Tørt-le-peldir, Kara-peldir.

Møndeleder kazьp oottaan
Møngyn-tajga peli caraş,
Møønneşken, kattьrьşkan
Mønge ыnak eş-le өөrym.

Ular kuuştar edip uşkan
Uluq-tajga meezi caraş,
Uzurazьp хөөreşken
Onza-la ыnak eş-le өөrym.

ÄL-LA PODUM CORGAAR-LA-MEN

Агъа-раазь curtum turda,
Ak-la ojum semis turar,
Arat tymen öörüm turda,
Al-la podum corgaar-la-men.

Еқlip patkan таңдым turda,
Elbek maldar toduq turar,
Евиледиq естер turda,
Er-le podum omak-la-men.

Хөlegeliq агъым turda,
Хөj-le малым теveelerliq,
Хөj-le arat conum turda,
Kyzyr podum corgaar-la-men.

PAAR ORUU KEGEERELDIQ

Paar oruu kegeereldiq
Pajlaktʉq-la Tʉva curttum,
Pazʉr tarlaar tajzʉn kelze,
Pazar kyzy pelen curttum.

Xʉqzyur oruu syʉtkʉlʉq
Xʉqlyq omak Tʉva curttum,
Xʉj-le connuʉ tajzʉnnaʉn
Xʉme pazar kyʉtyq curttum.

Azʉk saagaj aʉdʉn syʉk,
Amʉr ʉʉleen Tʉva curttum,
Aldʉn kazar, azʉk tʉvar
Amʉraldʉq tandyʉlarym.

Kaan xunnuʉ xereli-teq
Kaas caraʉ Tʉva curttum,
Kazʉr tʉvar pajlaktarʉq
Kajgamcyʉkʉq oran curttum.

АССЫЛЪОҢ-ЛА НАМ-НА САЗАК

А!-ла podum төreen curttum,
Азык сагај Тыва curttum,
Арат pisti сыргалсыткан
Ассылъоҗ-ла нам-на, сазак.

Er-le podum төreen curttum,
Elvek telgem Тыва curttum,
Erge pygyj arat pisti
Ekki paaštaan нам-на, сазам.

Meen podum төreen curttum,
Malcyn oran Тыва curttum,
Magadancыq paaštap turar
Malcyn сазам, meen памым.

KADAR OOTTUQ TÛBA CURTTUM

Xoj-la maldь kदारarda,
Kadar oottuq TÛba curttum,
Xojtpaan, sydyn izip corda,
Xojuq syttyq xoj-la malьm.

Өөрлештиrip kदारarda,
Өшкy malьm ekki-le-ijjn,
Өzennerge өзyp oottaan
Өшкy malьm caraş-la-ыjn.

Сьдын-na cok oottap corda,
Сьлгь malьm амьr-la-ыjn,
Сьгаа sajak pazьp orda,
Сьтсак-la-ыjn, caraş-la-ыjn.

Ala şokkar malьвьсть
Alaak cerge арвьзььdaal,
Aal-la xonmas pygy cerni
Arttyk odar polduraalь.

Arat cazak, nam-na polza,
Ak-la maldь өstyрer teen,
Aldь cyzyn malьвьсть
Арвььdadьp өstyрer-pis.

Өөр малды өstyrерде,
Өдеен, кыштаан кортарьнар,
Өдек, кыштаг сыьгь полза,
Өлыгьnden хостуьгь малдар.

IJI TUGAAR PØLYK

*YLEGER
TOMAKTAR*

**ŞAANDAGY ŞAQIDAN PEER ARATTARNYŇ
SONUURGAP CORAAN COGAALY—YLEGER—
TOMAKTAR**

Kizi өөdeleer,
Kinci ystyr.

Murnun хьнаар хerek,
Soon isteer хerek.

Ergee өөrenirden,
Pergée өөren.

Кыык ротту совады,
Тақ аатты совады.

Сылапның şokkarь taştьnda,
Kiziniң şokkarь iştinde.

Xaram kizee eş ырак,
Corzaң aatka cer ырак.

Yrenni canğьs тibes,
Olcanь picce тibes.

Тақ көрвејin, edeen азыпта,
Суқ көрвејin, idiң uzulба.

Ekki aatka ee xəj,
Ekki kizee eş xəj.

Uluq inek yzen ылаң өрттектиқ,
Uluurgak kizi yş şen өрттек cok.

Kizi poluru sazьndan,
Aat poluru kulunundan.

Ыт, caraazьн сылгаaş totpas,
Nojan jala algaş pөkpes.

Kuduk suunda palьk cok,
Kurgaқ ыjašta pyry cok.

Tyrgen ciq,
Oozum pьзьq.

Kurgaқ ыjaş cimis cok,
Xoozun cigaa tuza cok.

Кьрьштьн paazьnda хан,
Jөreeldin paazьnda caq.

Raak kizi palalьq,
Өrtten ыjaş xөөlyq.

Malga manaq xerek,
Kizee eş xerek.

Şьпьн sөqlen kizee tenek kizi өşty.1,
Şьвьк tutkan kizee ызьrar ыт өştyq.

Ezinni enikke podava,
Poduцnu poqдaga podava.

Əşky anajlıq,
Ool adalıq.

Aat əlyr, paqlaazь arttar,
Ada əlyr, oqlu arttar.

Inek əlze-taa, kazaazь turar,
Ije əlze-taa, uruu turar.

Ada kərveenin ool kəər,
Ije kərveenin kьs kəər.

Podun podu pilinmes,
Porzuk kalcanь pilinmes.

Podunun paazьnda teve kərvejın,
Ezinin paazьnda tevene kərgeın.

Kizi əzer,
Kidis şəjlyr.

Səqler səske şьn xerek,
Paqlaar paqga toң xerek.

Iji taqьn paazь
Cook-taa polza, teeşpes,

Iji kizinin arazь
Brak-taa polza, teqzir.

Mal kiştezip tanьzar,
Kizi cugaalazьp tanьzar.

Puura kьgьgь,
Podagan əzer.

Paak kizinin coruu
Paarda keerde tørt.

Kizi toly kajaa-taa coruut,
Kuuş toly kajaa-taa uzar.

Kaargan, kas edergeş, tamanьn
tonurgan.

Caşpaa kizinin sözy xəj,
Calgaa kizinin cылдаа xəj.

Cok-men teeş, coda kartь cıve,
Paj-men teeş, paldьr eedi kaqva.

A-la teer kizi авьjaастьq,
Ala karaktьq aat teziq.

Tura cokta kyş cok,
Tus cokta' amdan cok.

Ceccen mende,
Ceccek cerde.

Iji kizi arazynga xop sөqlеve,
Iji ьт arazynga sөök kaqva.

ьnangannьn paazьn ьт cizin,
ьngьrzaktьn paazьn өөrt cizin.

Өlden arttar,
Өөrtten artpas.

Askь-pile aal көзыгве,
Tьль-pile тьт узигва.

Өлең manaан пуға-ла,
Өрге manaан сағь-ла (кууш).

„Purgannьoq-taa“ tize ɵlyr,
Pugaьoq-taa polza, kьzьraar.

Ciir eettiң saqlьь xerek,
Kьlyr cybeniң tegi xerek.

Tenek kizi pagaj,
Terek pyryzy azьoq.

Kolcuk kizi pagaj,
Xadьn pyryzy azьoq.

Uluurgak kiziden,
Ugulza cok idik teere.

Kolcuk kiziden
Kozundaktьoq idik teere.

Џugum cazaarda џьgaar,
Џuugaarnьn pettinde podanьr.

Inektiq kizi toduoq,
Xojluq kizi kaas.

Kalbak kezek ot cudu,
Xaram kadaj ɵoq cudu.

Calгаа kizi paazьm teer,
Cazьj kizi suskadьm teer.

Taqnьң pediinden tuman ьravas,
Tangьraktьoqnьң cyreenden ьnakььь
ьravas.

Tumcukka tulganda pьzaa suqcu.

Idik paakta, ezik ьrak,
Ezer paakta, kodan ьrak.

Tonguraktan tangьrak cidiq,
Toolajdan taalaj cygyryk.

Кыьпн сазьrarga, көsty peer,
Хьпнн сазьrarga, аştaj peer.

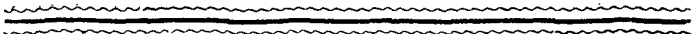
Şaq şaa-pile turbas,
Савьldak көgy-pile turbas.

Kөгveen nojan par* ьşkaş,
Согваан oruk yt ьşkaş.

Taq көrgende, pөgy omak,
Taaј көrgende, seen omak.

Xөј sөste olca cok,
Сагьs sөste xor cok.

*) Araattan.

YŞ TUGAAR PƏLYK

Ş Y L Y K T E R

**KØBEJ CONNUŃ XUNDYLELI
KYRYNENIŃ SYLDE TEMDEE**

OktavrnyŃ ottuq salvbyzby
Oraýndan sýrtkan,

Aj, xunnyn xereli-teq
Ada curt SSRE-niŃ

Radь rьzьq kyzy-pile
Par poop tьvylgan,

Oran curttun, arat connuŃ
Onza cigula **Sylde temdee**

Aldьn-pile pydyrttyngen
Arat connuŃ **Sylde temdee.**

Ekki curttun ergij munar
Ezir kuştan tyrgen maŃnaar,

KazьrgьnyŃ salgьny-teq,
XarttьganyŃ uzagy-teq,

Xomdu polgan xangaj sьnnyq,
Xovu polgan oorgalyq,

Karğış kulaş uzun хаайлық,
Kalcan кьскы аадын тунган—

Kөвей сонун хундyleli
Kyrynenin **Sylde temdee.**

Aldын сағық сөдыргелиқ,
Aldын сағық уруктуқ,

Nogaan torqu tonnuқ,
Nogaan сағық курлуқ,

Кьзы ылгаар idiktiқ,
Кьзы torqu tuktuқ,

Eet podu xyler polgan,
Ekki attь eelep алган—

Kөвей сонун хундyleli
Kyrynenin **Sylde temdee.**

Xyreşkeştin şyqlyp yngen
Kyrynenin oqlu polgan,

Terşildir-le mannap orar
Temisseldin kyzy polgan,

Kalbak сонун edi polgan
Kan pistiқ кадыр tutkan,

Peş tiptin tynyn tynneen
Peş adьr sьldьs polgan—

Kөвей сонун хундyleli
Kyrynenin **Sylde temdee.**

LENIN

Tiriq kiziniq

ханьн

suskun kылган,

Tiriq kiziniq

eedin

cemiş kылган,

Totpas,

pөkpes

mangьstarnь

Toozunnaldьr,

puruladьr

puza şapkan

Lenin

—şyylgennin

şyylgeni,

Lenin

—maadьrньн

maadьrь.

Tymvej

karangь tamьнь

сыькаş,

Tyme-saja
 tyreennerni
 сыргаткаш,
 Амыр
 şöleen
 aas-keziin
 Ашпас хун-теq
 mөnge рьзьq
 кьльр перген,
 Lenin
 —tergiinnernin .
 teedizi,
 Lenin
 —ugaannarnың
 uluq pedii.
 Araattanzьq
 teerweccilerni
 tiileen,
 Aštaannarga
 амыр сыргал
 тьвьскан,
 Tiielgeliq
 temisselge
 Tiriq podun
 хажьра cokka
 руryn перген,
 Lenin
 —tyme-sajanьң
 cyreende,

Lenin
—tyme-sajanь
meezinde.

Tyme сыдың
kincizin
yze şapkan,

Tyme сыдың
сыrgалың
радь кылан,

Маадырлығ
temisseldin

Маңлајь,
maganazь,
yndezin tozy,

Lenin
—tøegynyn
tøegyzy

Lenin
—møngenin
tujul møngezi.

Сыгк хуннун
xereli-teq
teep turar,

Сыргаланьың
curttu SSRE poop,

Өөрт ышкаш
 өөскүр турар
Өөрүр ханмас
 сактыр сетпес
 өөрүшкү роор,
Leninnin
 херее
 көстүр турар,
Leninnin
 херее
 тилеп турар!

Ezeergekti
 egeerede
 хөмөр тең,
Ekki сыргал,
 ерге-şөlee
 тыбар тең
Хатык ulus
 ругыденин
Хая таа-теа,
 кадыа куштуа
 сыксааль роор,
Leninnin
 тугу
 хиискир тур,
Leninnin
 тугу
 тилеп тур!

**PAŞKЪ LENIN MÖGGYZE-TAA,
PAŞTAP PERGEN XEREE TIRIOŲ**

Arat tymen pisterge
Alys eccizinge cedir

Сырк хуннуң херели-тең
Сыргалдың сагај curttagань,

Ajas хуннуң херели-тең
Aas-keziktiң curttagань,

Амыр хөңлуң өөрыşkyny
Аздыр оруктар перген—

Aldarlyң paşkыbъs Leninniң
Aldың cyree sokpastaan.

Ol cyrek sokpaza-taa,
Oran curtтар şuptuzunda

On-on saja connuң хөреende
Ol-la хевеер sokпу-şaan.

Хажыган cyrek sokpaza-taa,
Хамык pisterniң cyreebiste,

Ханьзь-pile sinnikkeş
Хайнььşkьнньој sokpu-şaan.

Paşkь Lenin mөccyze-taa,
Paaştap pergen xeree tiriq!

Uluq Lenin mөccyze-taa,
Uluq ugaannьoј surukcuzu—

Ulus хөјнун сьрк хуну—
Uluq Stalin ulamcьlaan.

Proletarnьn xereenge
Podunun kyzyn pergen—

Talajнn suundan arьoј,
Tajga Sajaan paazьndan pedik—

Leninnin xereen ulamcьlaan
Iziq cyreevis Stalinga

Enisej-xem paazь curttuq
Eres хөqzeen Тьва ulustan

Revolustuq iziq pajьr!
Leninizm telgerezin!

ОКТАВРНЫҢ КЫЗЫ ТУГУ

Karak-pile көрүп сөтпөс
Картагайның улус соңу
Кааш назын еңизинде,
Кааш ује тургузунда
Емге сан чок елдеп-езин
Ергил најыр кыыр чорду.

Оңа сөссө адал сөтпөс
Оран чурттар улус соңу
Аас-кезин кызеп тилеп,
Азыраан малын өргыл кыыр,
Адал сөөлгү едін-сөевин
Анаа-ла хеј перип чорду.

Азыраан малын өргүзе-таа,
Азыр тыре оон арттык
Едін-сөевин еккелзе-таа,
Елең тыре оон арттык
Азыр сазы, изиң тери
Ајак-саваа сынмас чорду.

Октяврынң кызы тугу
Октаргајга пыргеп кеерге,

Kuurumcu mangъstarga
Kuldandъrъr tarlatpas teeş,
Maadъrlъq хyreezirinin
Patpas хуny уnyр keldi.

Azъratkan accavъs-teq
Accъlъq paşkъvъs Lenin
Occalandan uşunnarъnъn
Ottuq tugun xiiskidip,
Cъrgal teeştin хyreezirinin
Cъrъk oruun ajttъr perdi.

Ergeletken accavъs-teq
Enereldiq paşkъ Stalin
Cъrgalannъq eeryşkylyq
Cъlъq, todud curttalganъ
Karak cetpes talaj ыkaş
Kadъr tønmes kъlъr perdi.

Telegejnin arat conu
Teski cъrъj cъksaalgaştn,
Cettikpejin kyzer coraan
Setkil polgan SSRE-ni
Tajъnпarnъ kъra pazar
Tajga taq-teq pъzъdaalъ!

Covalanga хincektenmejin
Corgaar şeleen coruur teeş,
Oktavrнъn kъzъl tugun
Oran curttar şuptuzunga

Саңнык ышкаш кызаннадыр,
Сайыппадыр хиискидеели!

Октавр! Октавр!
Саңнык ышкаш тымгыре!
Октавр! Октавр!
Саас оок-тег сазыра!
Октавр! Октавр!
Сакы хат-тег сыгыппа!
Октавр! Октавр!
Сайгы хун-тег кааппа!

CAZAK, NAM TELGEREZIN!

Кааŋ ујенин есизинде
Кассьодалдын кинцинге
Тандь Тьваньңарат сону
Таŋкаар тынар хос сок—
Ер, хереезен арат шупту
Елер туерер совар сорду.

Октябрнын револузу унерге,
Оттуој херел саянпапыга,
Ангынн тајзыннарын пaskaŋ,
Араттын оруун азыткаŋ,
Араттын казаа токтаагаŋ,
Амьдыралды саязраткан.

Хоор сонну хостаткаŋ,
Хостуој куртту телгереткен,
Карангы тунну сыгыткаŋ,
Каан херел тургускан,
Саянпыој саагај херел-теој
Cazak, nam telgerezin!

Ro polza, meen төрен curttum,
Pistin Тьвань emniq curttu.

Aң-araattan turlaqaan
Arga-şyrgaj tajgalarlyq,
Aattar, maldar arbyzaan
Algyq ojmak şolderliq—

Attyq uluq tajgalarında
Aldyn, xomyr-taş uurgajlarlyq,
Koryp setpes xobularında
Közee, xorum turaskaaldarlyq—

Ro polza, meen төрен curttum,
Pistin Тьвань pajlak curttu.

Kajь yjenin kastangan
Kalvak azyk pugalarlyq,
Kaaş cyk-ce uqlangan
Kajgamcyk uzun oruktarlyq—

Arattyң revoluzu tiileeş,
Aas-keziktiq сыrgal polgan
Aldynnyq tuk xiiskeeş,
Amyr tajvң özyp turar—

Ro polza, meen төрен curttum,
Pistin Тьвань сыrgaldыq curttu.

Arttyь сарьың tolgangan
Ada SSRE төreldiq,
Murnuu сарьың tolgangan
Mool arat eştiq—

Kattyr̄şkan xəqləşken arat cənnuq,
Kajgamc̄yk tinqmittiq anbjaktar̄l̄oq,
Aqvaj̄p ungen arvaj, taraal̄oq,
Alğyz̄p əsken arv̄n mald̄oq—

Ro polza, meen tereen cirttum,
Pistin T̄van̄n̄ c̄rgald̄oq cirttu.

XURALDYŇ ŞIITPİRİ—PISKE TYRYM

Tos kozuundan kattъзыр pytken,
Товурактъоҕо серде сыгар сурттаан,
Тарлаар идегеттерни азыр тиileen,
Тажыһнardan kortpas рьзыккан—

Adazъ—SSRE-nin tetkimccizi-pile
Амыр сыргальды жоулуоҕо тыркан,
Улуу Stalinньы айттыбыккынь-pile
Улус сопу полваазырап сайзыраан—

Katkъзыһньы шынаръ кан sergek,
Караанньы оҕу кааҕа хун-теоҕо,
Кандыоҕо-таа уjede хөоҕүоҕо отак
Kattъыбыккан караҕа араат соннуоҕо—

Тынар агаары агыоҕо силиоҕо
Тыва Арат Respublikтың
Амьдыралыһньы оҕуһу азык сыгыткылыоҕо
Араттың revolustuoҕо respublikтың—

Улуу хураль азыттынар теп тур
Улуу айттыбыккыһнаны ундырер теп тур,

Aldarlıq xuralь азыттынар теп тур,
Айттыбъşkьnnarnь yndyrer теп тур.

Xuralдын şiitpirleri—piske tyrym
Хувискаалдын хереенге—төгүм,
Азылды сажьрадыгьның—програмь,
Араттың паар огуунуң—айттыбъşkьнь.

Ораньың еези Улууқ хуралдын,
Онза айттыбъşkьnnь yndyrer хуралдын
Şiitpirlerin kyussediringe pileliq!
Şivişkinnerni ilerediringe seremcileldiq!

Арат кону едертip пaaştan,
Альстың огуун көргюзүр едерткен
Араттың револустуқ патыньың,
Ассьық револустуқ сазактың—

Сыр-кызу улам-на рьзьксьың,
Сылде темдек xiiskip хадьзың!
Араттың тазьынарь узутканьр сөнеезин,
Арттыньсь feodal арьқланьр аştалзың!

AZЫQ TIZIN SЫKTЫBЫS

Xorannyq tьln kьzannatkan,
Xooccy aaryn xedeldirgen,
Kek pory keezi ketken,
Xej connuq tajzynnarь.

Paza kattap paaladyr teeş,
Paldyr eedin şьlyr teeş,
Arat conga aja salgan,
Araattьnnьq azьyn kьlgen.

Koer karak xejde polgaş,
Kozylgenin utpas polgaş,
Tajzynnarnь talдыr şartьbьs,
Tajьn curttu kamgaldьbьs.

Tьnnaar kulak xejde polgaş,
Tьvьlganьn salvas polgaş,
Araattannь aştadybьs,
Azьq tizin sьktьbьs.

**КАҢ-ТЕҢ РЪЗЫН КӨРГҮСТҮ,
КАЈГАМСЬК КУЗҮН КӨРГҮСТҮ**

Хуннун үнерин манар,
Хууректин сьвын сазар,
Арааттань адарьн подар
Ак коргулсун оогун кудур—

Тапньн адарьнга сеттикпейин,
Тайзынньн хоразьнга ьдавајьн,
Тьқдыньн-тьқдыньн херлир каар,
Тьньн-тьньн сөдүгүр каар—

Кузур поду поданьн сьдарга,
Куштуқ тынзық роорга,
Сапньк-теқ ьдын алгырган,
Сапнда өөгүн кьжгырган.

Хараган-теқ өөгү сьқилр,
Хаја-теқ кузу рьзыгыр,
Арааттан-теқ каргыс тайзын
Ангазы азьн рударар саштаан.

Магадансьој сьгьк хун унур,
Мунгараан сеткили castьр,

Tajzınnın azbın s˘kkaş,
Tuskaj ergezin turguskaş—

Хамьк рајлактъџ curttinga
Хараган-теџ маьнга

Arat pygydezi ee polgan
Alyş paar oruun azytkan.

Azdyr algan oruu-pile,
Alyş paar teen oruu-pile

Toktar moondakt˘ aştavb-şaan,
Toorttun şiin casrajbın—

On cedi c˘l roop keldi,
Onza caraş amdyraldy cetti.

Тьваньџ arat conu
Тьваньџ nam, cazaa—

On cedi xarın xarlaarda,
Omakt˘џ rajbın uktuurda,

Şaanda turgan curtun koryp,
Şaızyrap turgan yjezin sakt˘p—

Ertken izin kattap koryp,
Ergek razyp sanap podap,

Araj kyrgannarnb cugaalaşkaş,
Ancardaazbın sagbngylap,

Al pottun kyrganb-aar,
Amgbnı c˘ygaldbın-aar

Еессе-саваазь—

Оол, кыстың ујеzi турарыгај—

Еleen хөјny көөр ијik-men,

Onza кушту салы ијik-men,—

Кырган роду оолзугулар,

Токрак танзаны токкуландыр,

Сокрак салың сывај tudup,

Сывак караан coda tudup,

Көрген pygyzyn хөөрөp turlar,

Кыган pygyzyn туңнер turlar.

Nogaan саяның сессее ышкаш

Nogaan тorgунуң хеези ышкаш,

Ooldar, кыстарь ојнаан,

Oon-moon сыксаалган

Саппык-теq ыдың ыттаан,

Салвыш теq тугун көдырген

Uzun хем-теq şeje турup,

Uluq сагај uraa ундыгыр

Кап-теq рзың көргысты,

Кажгамсык кyzyn көргысты.

CAA CURT TELGEREZIN

Tarlaldın kadıyndan,
Tanıspatın xaraazıyndan,
Corigur origun pilip cadap,
Cooga cerge astıgır,
Araattannarga tarladır,
Aş cutka tavarızır,
Curttalğanın paagı-pile
Cudap coraan pisterni,
Xilincektiğ tarlaldan,
Xir camnıq kinciden—
Adavıs—SSRE-nin
Adırır xostap alğanıyndan,
Kımsı, eriiden adırılğan,
Kızıl tugun kedyrgen,
Adaarga attıq polğan,
Ajtırarga aaldıq polğan,
Cazın ungen ceccek ıškaş,
Caş ıjaştın puduu ıškaş,

Omak sergek ooldar, kьstar,
Ojnar xəqlen anьjaktar,
Tarlaldь azьp tiileş,
Tajьn curttu turguskaş,
Saa-tajьn xeree cok teeş,
Саңьs frontuga kirer teeş,
Telegejnin anьjaktarьnga
Tangьraktьq lozunnarnь cedirgeş,
Aldьn хunnun adaanga
Амьдрaldь азьдр tur.
Kalvaa-pile kattьzьnar!
Kargьs jozunu tiilener!
Ser-cerde tajьnnarnь
Саңьк ьşkaş pazaalь!
Сажьцньq xerel саптызьп,
Saa curt telgerezin!

TOŞKUN KINCINI UZUTKAAN

Saaskan kuuştun alazy-teq,
Sandan ыяштын puduu-teq,
Soon salgap soruqdaan
Connuң аныjak өскенneri.

Caagaj curttalgaga toryttingen
Calar ot-teq syr kuştyq,
Cazaаның айттыңга tajangan
Calbak arat massalar.

Aktifci setkilivisti kedyryp,
Амьралдыq curttalgаны камгалар,
Am-taa purungaar tepşir teeş,
ARN-ның айттыşкынын кyuysediil.

Toşkun kincini uzutkaaş,
Tort oruuvustu айткан
Toka targa Sler polza,
Tooza pistiң ugaанывьста!

XEREEZEN TEP ATTŇ ŞANNAAN

Erttem kultur cok coraan,
Ekki adyň oskunup coraan,

Adaarga pezin ady tıbybas,
Alban, azy klyr ergezi cok,

Xөөkkyj eş xereezennerni
Keergep көөр cybe-taa cok,

Tyrym cok tarlatkannar,
Tyreqdelge coraannar.

Oktabr revoluzu yngeninden,
Ottuq cannyk tyşkeninden,

Nasional revoluzu yngeş,
Nam, cazak toktaagaş,

Xostuq erge-şölee pergen,
Xereezen tep atty şannaan.

Erge-şöleeni tutkandan peer,
Ekki curttap egeleenden peer,

Хамык азылды сажырадыр,
Хажныбшыкыныб азылар,

Пурун ерге-шөлеелиг роор,
Ражылыб согуу өрылер тур.

Азы албанга кирзип тур,
Амыр тажыны курттар тур.

Politiktiq piliin өрыледип,
Pizik erttemge өөренип,

Хөqlyq omak азылар тур,
Хөjnyn хереен хөqzydyp тур.

Sämba-lyndyp.

TELEGEJNİŇ COGUM EELERI—ARAT CON

Саа съл egeledi, амьр-ла!
Салъь анъjak еш-өөрler, мendi-le!

1938 съл төнyp tur, erttip tur,
1939 съл kirip tur, egelep tur.

TAR teerge, каң-na, хaja-la.
Тyмен соннуң өөрyшкyлюу kajгамськ-la.

ARN ньң удурттulгазь-pile,
Ассьльој сазактың ајтть-pile,

Арат con, анъjak өsken
Арвьп көвеј pistiң con—

Онза сьргальдь cedip ар tur.
Оон-taa ьңај хөоqзyp tur.

Рагььп сyк-ce көрyнерем—German-ce,
Vostok-ce көрyнерем—Japon-ce.

Арат con кандьој tur—совалаңда.
Анъjak өsken сyлюј tur—ашта.

Саа тајыппың ајылы—тылыкте.
Самдык cerde egeleeni—karakta.

Фашистар—Австријни ezeledi.
Bandittar—Сехославакты ылешти.

Арат сон анаа турар тер-ре—cок.
Ажылдыҗ тајыппы көрүр орар тер-ре—cок,

Олар маадырлыҗ хырезип турар.
Олар мөң кызун сьыр турар.

Испанның хырезин көрүңерем—хереccизи ол.
Ирик фашистар сьдыр турар—рагындаазы ол.

Кьдат-се оваагыңарнап—пузыреер слер.
Кьм-таа кизи роданыңарнап—пилір с'ер.

Imperialisterniң-fašistarnың,
Ириң меелиҗ калсаа ыттарның

„Хөқлер, өөгүр“ турары
Хөј сонну хиліңектер турары—

Мөңге евес, тыр суве,
Мөөң кушке пастьраг суве,

Кьргьс телегејниң амгы ерге тутканнары
Капиталистар полгаş хамык cetkerleri—

Ол теерге—тыр ерге туткан улус.
Ол теерге—тораан-на ыҗва полур улус.

Телегејниң cogum eeleri—арат сон.
Тендиş тивес мөге куş—азылың тымен.

SSRE-ce көрүңерем, кандьоқ тур.
Sosializm tediŕ eelbes pottangan tur.

Ol кьтпньп кyzyl—arat сонниң.
Ol кьтпньп ассъзы—Stalinньп.

Xasan хөлге суу полсук?
Xaldаксь жароннарнь кансалськ?

Сьлса шаар ојладьрть сор!
Сук рьдарар теzip yнды сор!

Am-taa онu жароннар утраан poor,
Азыгьтсь рааштарь аарьр тurlar poor.
Telegejnin мurnаксь кizilerinin өөry,
Тьваньп хөј арат соннарь—

Саа-саа tiilelgeni cederler!
Сажьңньпқ revolustu мөңgeziredirler!

Puruu karangь кyш узutkalзын!
Purungaар хөқzyyr кyш tiilezin!

ARATTЫҢ URUOJLARЫ—PIONERLER

Kadyr cernin, kaskak cernin
Kaas caraş ceccee-teo
Kattырьşkan şuugaşkan
Kajgamcыkтыo pionerler.

Sojgan ыjaşтын, хадь ыjaşтын
Coccagajлыo pyryzy-teo
Corgaar polgaş хөolyo caraş
Connun төly pionerler.

Caraş cyzyn ceccek ыşkaş
Castыр unур хөoзыр orar
Cazyndan-na maadyzь
Caraş caagaj pionerler.

Puzyreldio akкызь—ARE-nin
Pygy xereen ulamcылаan
Pygy connun азь-төly
Padь pьзыo pionerler.

Aldarлыo adazь—ARN-ның
Alyс xereen salgar orar

Adzandan ɵy salgaan
Апъjak салъ pionerler.

Tɵvylep paařtaap surgap turar
Tɵp vyrozunun murnunga
Pelen pis! tep tangъraan
Pelen tutkan pionerler.

ХОЛАТКАН СЫССААННАРНЫ

Таңдыларның хадь-теџ,
Талај-хемнің таазь-теџ,
Тааş şimeeni тунмireen
Тинmittioџ тырген маşinalарны.

Ховуларның сесsee-теџ,
Ховуғанның каазь-теџ,
Хоор соннуң азыль teeş,
Хоолаткан сыссааннарны.

Сажь хун-теџ херeldengen
Саа техник-pile pyтken,
Сараş сагај сыссааннарның
Саа технинге mergeziil.

Edileerde eptioџ тартьџ
Ergim polған сыссааннарны
Ekki кампыџ eeler согааş,
Edilelin sajьradьы.

MAADЪRZЪ ARAT CONUM

Raazъ pedik tандьlarda
Pajlaktаръ magадансьо,
Paарьmdan арттык ьпак
Pажьр orar төreen curttum.

Songaар akkan Kaa-xemde
Solun caagaj pugalarьо,
Solangь-teо арттык caraş
Sonuurgансьо Uluо-xemim.

Poom adaa orgu şelde
Poop kaskan pugalarьо,
Poda taraa eezi polgan
Podu caraş төreen curttum.

Kөk-le nogaan Ondum-xemde
Xөny uzun pugalarьо,
Xөлвөң caraş kaastangan
Kөktyо şьkтьо caraş curttum.

Massa connuң aзыьнда
Magальо-la saжьралдьо,

Мандыр огар арттык ынак
Маадырзъ арат соңум.

Арат соңун атыдыралында
Арттык сыргал сайзыралды
Аас-кезик тудуксузу
Агын көвей арат соңум.

UZAR XEME CEDIP KELDI

Aj хуннуң агазындан,
Ак Sajaанның кырындан

Хаан-херетти салгыныбыз,
Каң темір поттуу,

Eres maadyr colaaccыбыз,
Ezir kuuş teq pottuu,

Kaas şinik pydyştyu,
Харттыга-teq kaşpagaj,

Ulus xøjnyң cedişkini
Uzar-xeme cedip keldi!

Malcыn curttun paganazy—
Maadyr curttu SSRE-nin

Uluq sovet cazaandan
Uran targan zavodundan,

Ijis-ezi tuңmazy-teq
Iziq ынак ezi polur—

Tuskaj toktaap rьzьkkan
Тьвазын-се соудуркан.

Ereen şokkar curtıvustu
Eem tur tep tanьp algaş,

Xoor connu kergeştin
Xol sajьp mendileen ьşkaş,

Хун херeldiq xьrttyzyn
Хуругајьндыр ergitken,

Xamnaarak tep kuşkaş ьşkaş
Хајааландыр узур kelgeş,

Tögerip kaan tyzeelinde
Tölep saagaj хонувутtu.

Manap turgan, kyzer turgan
Magadanсьoq хemelerni,

Рааштьңсылар, arattar
Рагьp uktur alдылар.

Кадьoq eştter kattьzьptar
Ujan eştter ьqlazьptar—

Өөгуşky manlaj өгylep turar,
Өştьoq хejler өlyp turar,

Tөнmes patpas cediіşkinniq
Tөөgylyq хуну poldu!

Маşina cepsek көvudeen,
Малсьп arat sajьraan,

Kan temir aattarъвъсть
Kamньq munur өөrenip,
Arattың ooldarъ, къstarъ
Aзыъвъska aзыqlaaly!

МАЈНЫҢ ПІРІ

Ertten ertte turup kelgeş,
Ergij көгуп keeringe,
Karak setpes төreen curttu
Kaaş өңпую ceccek pyrgeen
Majның piri taan caraş!
Majның piri taan сырк!
Tangaar ertten turup kelgeş,
Tartар тыңар keeringe,
Хөqlуq ығның аjanыңга
Хөrek sagъş өөгуп kelir
Majның piri taan sergek!
Majның piri taan tartъq!
Talajlarnың calgaanny теq
Tajыңсы kuzyn сыskaaldыrgan,
Къркан өөрттyn calвъъзы-теq
Къзы tugun хөлbennetken
Majның piri taan syrlyq!
Majның piri taan кыштуq!

Maadýrlarňyň sorgaар хуны—
Pajýrlancsýq Majňnyň pirde:

Ajdýň сыгк огуивустун
Ашрас хуны—Stalinga

Ištivistin ханьзындап
Iziq pajýr cedireeli!

Najýraldýň ekki хуны—
Naadýmňýq Majňnyň pirde:

Сыгар ханмас сыгалаңны
Сыгк төзы—SSRE-ge

Ugaanýwýs ханьзындап
Uluq jereel salýýýnar!

Хурезирниң куштуқ хуны—
Хуны сыгк Majňnyň pirde:

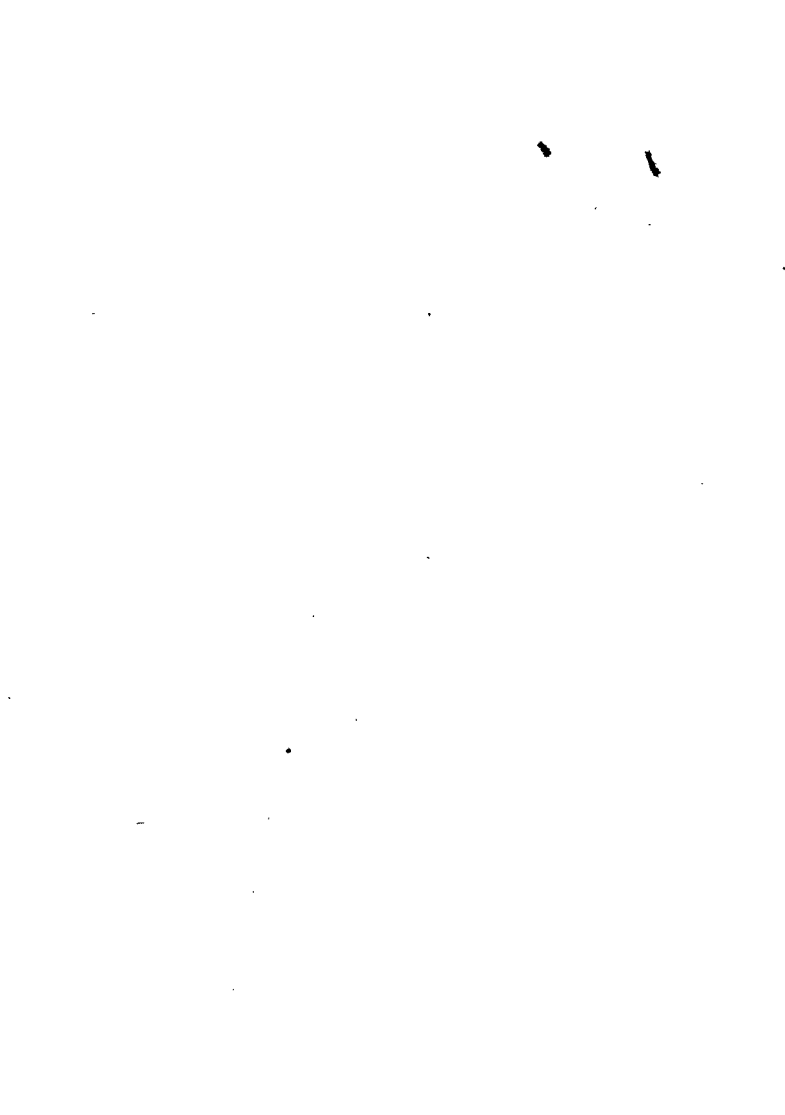
Brak cerde—Cөөн cykte,
Brak cerde—Pарьып cykte

Maadýrlýq өгүвүске
Majňnyň pirniң pajýr sözy!

Majňnyň pirniң кьзыл тугу
Telegejni хөме шыбар!

Majňnyň pirniң куштуқ холу
Temir peekti yze şavar!

Aзық хинчек сөнеettiner!
Амы сыгал мөңgezireer!

TØRT, TUGAAR PØLYK

T O O L

ТАŞ ХҮРЕН ААТЪОЈ ТАНАА-ХЕРЕЛ

Şьjaan, erttenginini erttezinde, purungunun murnunda, Syt-xөл şalvaa turar şaqda, Symbyr-uula tej turar şaqda, Aldьn-pulak, Mөngyn-pulak turlaqıьoј, aldьn-kuduk, mөngyn-kuduk sugattьoј, aldь xarıьoј Angьr-ceccen tımaıьoј, kulaa teerde şaştьkkan, kuduruu cerde tөzelgen, tөryvesten tөreen Taş-xuren aattьoј, eginniq cyve ennezip polvaan, erinniқ cyve cugaalazьp pytreen, caaktьoјga cargьzьn aıьspas, carьnnьoјnьn aldьnга tyşpes, eezinge ergeliq, conınга corgaar, өzer nazьnь cok, өlyr тьnь cok Tanaa-xerel tep erniқ ekkizi er corur tur.

Taş-xuren aattьoј Tanaa-xerel teerzi ajakteq ala karaktьoј, aldan ama ak torgu arzьldьoј, artть carьndan aj cайьnнаньp turar, murnuu carьndan хун cайьnнаньp turar, xomdu-teq sьnnьoј, xomus-teq ynnуq, koncuq caraş er turup tur. Puzulvas polzun teeş, pulan sөөgy-pile хьraalaan, carьlvas polzun teeş, caan sөөgy-pile cавьlap кьlgan art polgan angaj-

gan-kengejgen ezerliq, tørtten ses kolunnuq, tørtten ses şavlylylyq, tørt takyr xöndyrge-
liq, tos tapkr kudurgalyq, cedi kaat conak-
tyq er tur.

Tönen inektiñ keezi-pile tervelcinnep tur-
up öreen, xunan inektiñ keezi-pile kurbulcun-
nar turup öreen aldın toppurzak kытсылыq
cybe tur. Moruj xemniñ ыjazып роос pege ten-
nep, Kыska xemniñ ыjazып кызыр pege tennep
pydyrgen, ystyу uzun yzen ulu-pile, aldыь uz-
un aldan ulu-pile siilip kaan toşkun kara ca-
lyq, xat, caas teqves kakpak xaja paarыndan
yngen кызыл казыlgанныñ kartty-pile казыlgан-
naan, karak cetpes kara ховунуñ orttuzunga
töreen хазыр кара taastyñ cyу-pile cyqleen, kaj-
gamсык кара sogunnuq cyben-irgin. /

Aalyñыñ arttyñdan aattangaş, aalyñыñ mur-
nundan kelir, aalyñыñ murnundan aattangaş,
aalyñыñ soondan kelir, ajñыñ caazynda aattan-
ы, ajñыñ ergizinde kelir, alaak сыңmas ala-pu-
la сыlgылыq, хову сыңmas хоор ala сыlgылыq er
cyben-irgin.

Pir-le хун Таş-хуғеñ aattyq Tanaa-xerel
alaak сыңmas ala-pula сыlgызып oncalar, хову
сыңmas хоор ala сыlgызып хавырып кааş, aaly-
ныñ arttynda уş paaştyq polcaqlыq Pora tej-
niñ кырынга уне халдыр kelgeş, tos cystyq
kara turаныñ ušta тырттыр ekkelgeş, cige songu
cyk-ce көрып olurarga, karak cetpes sarыq хо-

buñuñ orttuzunda teerde şaştykkan kызы toozun eerglişteliр kel сьдыр tur.

„Menee kelgen, meen tajзыным polza, şuut peer-le keer-ыjnaan, өскеге kelgen, өскениñ tajзын polza, өскеer-le paar-ыjnaan“ tep podap olurup tur.

Ol-la көрүр. olurarga, temgi kызы toozun uluq sarыq ховунуñ orttuzundan iji carыlgaş, ol ховунуñ ындь carын kudu patkan oruktap cula etter padьp kaan. „Par сьtkan kiziniñ paazyñ tozur uzuraşsa kandьq poor“ tep podaaş, aattangaş uktuştur xaldьp cedё pergeş, mendileşkeş,—

—Songu cykten kelgenniñ şola adь kьm-irgi?—teen.

—Meen adьm polza, cige songu cykty ezelej төreen Pooş-taq-teq pora-şokkar aattьq Porañ-erttine tep kizi-men. Slerniñ adьnar, şolanaр kьмы, aalyнар, curttunaр kajdal?—teen.

—Meen adьm polza, cige murnukku cykty ezelej төreen Taş-xyreñ aattьq Tanaa-xerel tep kizi-men. Kажь uqlap şiqlep par сьдыр-sler, olcаныñ azь onza polgan-pe, oruktuñ uzunu мындыq polgan-pe?—tep tur.

Porañ-erttine turgaş:—

—Cige хун yner cykty ezelej төreen Palpal Palsьn-egе хаанныñ Palsьn-egе tangьназыñ calap алыр teeş, par сьдыр-men—teen.

Tanaa-xerel turgaş:—

—Kizi paar cerge kizi parvas eves, kizi calaar kizini kizi calavas eves, men parьp kьrzymze kandьo-irgi?—tep tur.

Poran-erttine turgaş:—

—Oolduң orlanь, ernin erezi cyve ьşkaş tur-sen, paar parvazьnь poduң-na pilgej-sen, seni cyu tep symeleer-men—teeş, aadyн taas kьldьr kakkaş хар каан.

Таş-хуren aattьo Tanaa-xerel eej ьrtkaş, aalynga хар cedip keer, cin şajьn хажьндырт-тьр izip, cigir poovazьn kьldьrьp cip, Poqda-ньң pora irttin pydyngе ьзьrtkaş, aa-xoo-seeş, kadьo sьegyn kakкьrьp, camcak sьegyn sinmirip olurup tur.

Ajньң caazьnda, хуннун eritezinde aat-tanьp, Arzajttь tandьзын-ce annap corup каан. Arzajttьньң aar ijinің aңьn ajt teeş, peer ijin-ge ekker кьrьp, peer ijinің aңьn ejt teeş aar ijin-ge appaгьp кьrьp, tilginің кьзыльн, pьgynyn kьgyn, kiştiң karazьn ɵlyrup algaş, aadyньң ses tergizin toldur ьrkan olcaзын tergilep algaş, ьндыпньo ьгьп ьrlap, ьндыпньo ьгь-зын ьгьrьp, Pal-pal Palsьn-ege хаанньң Palsьn-ege tangьnazьn paгьp calap kɵer tur tep podap, хар canьp olurgan tur eves-pe.

Таş-хуren aattьo Tanaa-xereldin tuңmazь —aldь хальo Angьr-сeccen, akкьзыньң keer ɵjyn pilip, tozan aat tolганьp cetpes tongul-cak ak ɵonden ynyp kelgeş, cige songaar kьr-

yp turarga, Taş-xyren aattıq Tanaa-xerel ceriniñ toburan teeringe şaştıktır toozunnatkan, teeriniñ puludun ceringe siir tumannatkan xap olurgan.

Анғыр-сещен—„Er kizi ырак cer coraaş, aalynga kelirde, pir tyry pastырър keerge, pir cer-ce coruur, iji tyry pastырър keerge, iji cer-ce coruur cybe teen, po aaldь eenziredi kaarkaş, am kajnaar coruuru ol kizi poor“—ter podar, xoree көvyder, alдын томбузун алдын кудуун-ce sup ыqlap, mөngyn томбузун mөngyn кудуун-ce sup ыqlap turgaş, . suqlap algaş, өөnge cedip keep, cin şajьn хajьндырър, cigir роовазьн peletker olurup tur.

Taş-xyren aattıq Tanaa-xerel aalynga xap kelgeş, teerge şaştıkkан temir paqlaazynga Taş-xyren aadyн paqlaaş, өөnge kirip kelgeş, ыт-taaş cok olurda, Анғыр-сещен туңмазь cin şajьn kudup, cigir роовазьн salьp perip turup tur.

Tanaa-xerel cin şajьn izip, cigir роовазьн cip algaş, ajda тыradьr tos kulaş kara kezegezin хynde тыradьp algaş, ajan corukka keder kara saar idiin, kara torqu tonun kedip, Taş-xyren aadyн taş кыдыр соодup, tagaa кыдыр paqlap algaş olurda, Анғыр-сещен туңмазь olura:—

—Ajan corukka keder kara saar idiinni, kara torqu tonuңnu cyge kettin, Taş-xyren aad-

ьһһь сүге таş кыьр сооттун, тагаа кыдыр рақ-
лады, аккым? Саңьс туңмаң мені сааска-
анзырадь, хатьк мальһһь еензиреди кааркаş,
соруп peerin ол kizi poor-sen-pe?—тер айттыр-
ьр тур. Танаа-xerel olura:—

—Аккың мен кандьоһһһ-таа ceringe cor-
zumza, азыгвас kizi polgaj-men, ekki хепти ке-
дер, ekki аатть мунар узурлуқ суве polgaj,
туңмам, мен polza, cige хун унер сукты ез-
елеј төреен Palsьң-еге хаанһһң Palsьң-еге таң-
гыһназынга, pistiң ada, ijevс аат раазь-теқ ал-
дың, рөгу раазь-теқ мөңгун, suj pelek пер-
ген суве теен, туңмам. Адаанһһода альһһһ, өзе-
енниқде өрелиқ polган төледе, мен ону
негер coruur kizi тур-мен, туңмам. Меең
туңмам Аңьр-сесцен аальһһһ еелер, арвың
мальһһһ азаар турар-sen—tees, eezinge erge-
лиқ, сонунга corgaar, өлыр тыһь cok, өзер на-
зыһь узун erniң ekkizi Таş-хырең ааттық Та-
наа-xerel теерзи Таş-хырең аадынга ааттандаş,
cige хун унер сук-се көрүр, сиғажыңдыр. cel-
dirip, saagajьндыр sajaktadyр, хар каан тур
евес pe.

Танаа-xereldiң алды харлық Аңьр-сесцен
туңмазы төгүвестен төреен төнен-melder аад-
ың мунур алгаş, аальһһң арттында уş рааşтық
polcaqlық Pora tejniң раазынга уне халды
pergeş, tos cystyқ кара тураның ушта тыттыр
ekkelgeş, аккызыһһң soondan көрүр турарга,

Tanaa-xerel akkызь хож-теџ таџть хоора пастьгьр, kodan-teџ таџть хожуду пастьгьр, pedik cernиң pelin, savыs cernиң paazyн пастьгьр, keldeџ teeџтиң хемин kezir, alcaџ teeџтиң арттып азыр пастьгьр хар пар сьдыр тур евес-ре. Алды харлыџ Angыr-сесцен аккызын kajгар,— менен аккым kajaa-taa kajып роџлур, кынга-taa kajып пастьгар—теп магадар сапыр keep тур.

Таџ-хырен ааттыџ Tanaa-xerel кыџ роорга, хыгаазындан pilip, сај роорга, џалыңындан pilip хар олурарга, орук аскында ак салдыџ аџџак кизи хож катарьр coraan. Temgi аџџакка хар kelgeџ, mendilezip turup тур.

Аџџак тургаџ:—

—Kajып peer keldиң, kajnaar пар сьдыр-сен, оџлум?—teen.

Tanaa-xerel тургаџ:—

—Cige murnukku cykty ezelej tereen Таџ-хырен ааттыџ Tanaa-xerel теп кизи-мен. Cige хун yner cykty ezelej tereen Pal-pal Palsыn-ege хаанның Palsыn-ege tangыназын calap aar teeџ пар сьдыр-мен—teen.

Аџџак тургаџ:—

—Er podиң eres, ekki aadyн mungan kизи tur-sen. Soruџdaan sorulганын кyuessedip, coraan coruунну pydyryp-le алыр кизи сен-ынаан. Ындыџ polza-taa, оруун аскында ији koncuџ moondak пар евес-ре: уџ yjede ystyp polvaan уџ tiptиң caa-tajынь пар, ol pir koncuџ;

uzu - raazь pildinmes cer-teerniң kakкызьы-
кыпь раг, ол бир консуқ; кьдьоқ кьзьгаарь сок
kargьrtkajndьr хажьр сьдар uluқ kara talaj
раг, ол бир kezee tur. Po pygy moondaktardan
podamсьыој coruur-sen, oqlum—tep tur.

Tanaa-xerel tura:—

—Askьң ekkі aşşak tur-sen, irej. Ekkі
curttalgaga ceder-sen—teeş, cige хун yner cyk-
ce көргеş, kodan-teқ taştь хојудур pastььp,
хој-teқ taştь хоora pastььp, keldeş teeş хем-
in kezir, alcaş teeş арттын азыр pastььp, pe-
dik cerniң pelin, savьs cerniң raazьn pastьь-
ьp хар olurган.

Kyzyr Tanaa-xerel ol-la хар olurarga, ka-
rak cetpes sarьој ховунуң ortuzunda, kum el-
ezin-teқ, kuu sigen-teқ ara-amьttan aq-şeriқ
tuşuuşkuñ кььp turup tur. Cede хaldь peerge,
Pooş-taқ teқ pora-şokkar aattьој Poran-erttine
aat-xəlynden carьlgan, paьој-pьşкьп pat ap-
pargan po corup tur. Poran-erttine Tanaa-xereldi
kəryp kaaş, maңnar cedip kelgeş:—

—Erniң ekkizi Tanaa-xerel, er podum pak-
сьrap, ekkі aadyndan carьldьm, meen amь-
тььmь ar көr, aadyнь ar perip, odunnu
ottulup perip coruur-men. Kezeede eptiқ ьnak
eziң polur-men—tep tur. Kyzyr Tanaa-xerel
Poran-erttineni em-sagan oodu-pile emner,
tom-sagaan oodu-pile tomnar ekkirtkeş, karak
cetpes sarьој ховуну ergildir хaldьp turgaş,

Poraŋ-erttineniŋ pora-şokkar aadyŋ tьp ekkel-geş, Poraŋ-erttineniŋ podunga mundurğaş sөq lep tur:—

—Poraŋ-erttine, sen-taa kajьn meni ederip şьdaar-sen. Xaгьn meeŋ aadyŋnьz izi-pile istep, meeŋ aalyŋga pargaş, een aaldь eenzir-etpejin, een maldь taratrajьn eelep tur. Meeŋ aldь xarьq Angьr-cessen tynmamga pargaş, meŋee uzuraşkan tugajьnь şuptuzun cugaalap peer-sen. Oon paşka aazyzь pagaj uruq ewes-pe—teeş, Pora-şokkar aattьq Poraŋ-erttineni tedir corudupkaş, podu ajьktьq cerge cedir xaldь pergeş, kьşkьnьz uluu kьşkьzьn kьşkьr-ьp, algьnьz uluu algьzьn algьrьp, kara cerin sirt kьldьr, kөk teerin cьzьrt kьldьr, kakkьr-ьp xaldьr keerge, kum elezin-teq, kuu sigen-teq ara-amьttan aq-şeriqniŋ orttaa kezii cyree carьp, ugaanьn ьşkьnьp ölyp turgan.

Tanaa-xerel ol ortta, aзыnmas podu aзыn-ьp, xoradavas podu xoradaр kelgeş, ajьktьq cerge cedir xaldь pergeş, toşkun kara cazyŋ kьŋgьrtkajьnьp turar kьldьr tьnzьtkaş, cьmcak cerni coda cedir kiir pazьp, kadьq cerni kazьk cedir kiir pazьp turgaş, ertten tьrttьngan podu kezeege cedir tьrttьnьp, kezee tьrttьn-gan podu erttenge cedir tьrttьnьp keerge, ca-зыnьz aldьь sagьndan aldan ulu, ystyу sa-gьndan yzen ulu kaagajьnьp, ca tutkan xol-undan calьbraazь xьp, ook tutkan xolundan

odu хьр келir орта,—уш yjede ystyp polvaan
caa тајьнньң yrezinin yze өrttendir, хujuktal-
дыр теer polzun—теp шışpип-шışpип, ьшкьна со-
уј салыр yндырыр тур еves-pe.

Tanaa-xerel atkan ogunun soondan халыт-
рь-шаан keerge, temgi tyk-tymen ulustun ам-
таа keziiniң kezii хеbeer caalазьр турган. Ер-
ниң ekkizi Tanaa-xereldiң хамык eedi хайньр,
шyptu eedi шyurgannap keerge, хорadabas ро-
ду хорadар, азынмас роду азыньр kelgeш,
алынгь edeen авьј-шавьј астыр кааркаш, Таш-
хyрең аадьнньң төрттен ses kolun cirimin тын-
зыдыр, Таш-хyрең аадьн munupкаш, төнен inek
kezin төвөлсіннер турup өreen, хунан inek ke-
zin курвулсуннар турup өreen алды кылық кым-
сызын адызынга силр tutкаш, хар kiripken. О-
ла кыргыј хар турарга, ол ақ-шеріқниң аразьнда
моң ыјаш-pile kagar-taa, mool роо-pile adar-
taa ulustar par турup тур. Ол ховунуң pir uz-
unga yндыр хар ynerge, хамык cybe оозуур-
гар, караш теer cybe cok роор, kizi хань та-
лај роор, kizi сөөгу хорум роортур еves-pe.

Таш-хyрең аатлық Tanaa-xerel хая-таа көр-
ынмејин, cige хун yner cykty көрыр хар-ла
каар тур. Та kazanga, та cezege хар kelgen
kizi, pir-le cerge хар keerge, uzu -paазь pil-
dinmes cer-teerniң шашпылгазь карак шimes
теer аразьнда kakkылазыр турар кара хая тур-
up тур. Көрыр турарга, тырген uzар кууштун

kuduruun, özal uzar kuuştun mojnun yze ka-
gar mьndьq polgan. Erniң ekkizi Tanaa-xerel
ertter cer tьppajьn, öry, kudu corttup, kizi ceri
mьndьq-la poor cybe tur tep podap corda,
Taş-xyren aadь tura тыškeş cugaalaan:—

—Er podun eres-taa polzunza, er ugaanьn
taan-taa ujan-ijin. Iji taqнь tura tьrtkaş, ar-
gamcьn-pile koşkaş, artta kaap algaş, aza xal-
dь perzinze, ol iji taq adagaştalьp turup-la
kalgaj—tep tur.

Kyzyr er-taa, cyzy poor, aadьньn aajьn-
ga kirip, canьnda turgan iji uluq kozagarnь
tura tьrttьp ekkelgeş, tozan kulaş argamcьzь-
pile koşkaş, ezerinin soonga artta kaap algaş,
aadьньn azьrgь canьndan aj sajьnnandьr, хун-
geer canьndan хун.sajьnnandьr kakkaş, cer-
teerniң şaşьrgazьn öde xaldь pergeş, хaja
kөrnyp kөрге, cer-teerniң arazьnda iji taa
kьstьna pergen turup kaap tur.

Oon paza-la, cige хун yner cyk-ce көryp
algaş, хар-la kaan tur. Ta cezege, ta kazanga
хар kelgen kizi, pir-le cerge хар keerge, кь-
dьq кьзьгаарь көзылbes, uluq kara talaj kar-
гьtkajьnpьr хajьnpьr cьtkan. Ojar, кьjar-taa arga
cok polgan.

Tanaa-xerel mungarabas podu mungarap,
ujarabas podu ujarap, kizi ceriniң konuun
kьldьr podap turda, Taş-xyren aadь turgaş cu-
gaalaan:—

—Er podun eres-le kizi-sen, er ugaanyn taan-taa ujan tur. Meen tørtten ses kolun, ciriminni tynztkas, ajlyktyq cerden xalydyr kelges, xalydar polzunza, aza xaly peer-men —ter tur. Kyzyr Tanaa-xerel, cyzy poor, aadybyn aajynga kirges, tørtten ses kolun, cirimin tynztkas, ajlyktyq cer-ce tedir xalytkas, aadybyn azygy sarbyndan aj sajyndandyr, xyngeer sarbyndan xyn sajyndandyr kakkas, xalyr-şaan keer ortta, temgi xajnyr sytkan kara talajny saq toort artta xaly perip tur. Talajny ындыь sarbynga paryp tyşkes kœerge, aadybyn aattanyr sarbkkь pudu ol azyq xoran-teq suqqa kire pergen poor tur.

Em sagaan odu-pile emner, tom sagaan odu-pile tonnar turgas, ekkirttip alyga, aadybyn ol pudundan ak tyk ynyr kelgen. Ынсагаş, ak majktyq Taş-xyren aattyq poor tur.

Kyzyr Tanaa-xerel, cige xyn yner cykty kœyp algaş, xap-la kaap tur. Ol-la xaldyr olurda, aady tura tyşkes cugaalan:--

—Sen polza, kizi cerinde coruur kizi polgaj sen. Kizi ceringe coraan kizi al podu xever, otak pajdaldyq coraan xerek cok, œskerlip corza xerek--teen. Tanaa-xerel, şynar-la, aadybyn aajynga kirip, aadyn taagylyq savaa kydyr xuuldurgas, podu mon ыjaş ezerliq, morzuk kezi xevenektiq, ыт kezi tonnuq, ытык şывыь pœrttyq, сыттак karaktyq, cartty

саьџ, саьран согунниџ оол роор хуулуп ал-
гаь, сьдѣрткажьндѣр теспенip, сьтсапнадѣр шоь-
кудуп олуруп тур. Ол-ла соруп олурга, со-
ондан ији ааттѣџ ији консуџ ер хар кел-
ген. Таагыьџ саваальџ пагај оол тургаь,—

—Аал курттунар кајда роор, ат-шоланар кьм
роор, аккыларьм? Кажьн келдинер, кајнаар пар
сьдѣр-слер, аккыларьм?—теp тур. Ији ааттѣџ ки-
зиниң пиреези тургаь:

—Мен полза, тезиџ џилги ааттѣџ теер оџ-
лу Темир-мѳге теp кизи-мен—teen, паза пир-
еези тургаь—

—Селер џилги ааттѣџ сер оџлу Серзи-мѳге
теp кизи-мен. Пис полза, сиге хун унер сукты
ежеlej тѳreen Пал-пал Палсьн-еге хаанның Пал-
сьн-еге тангыназын алыр teen улустуң хѳју
аат паазь оргу, кизи паазь кизирт туруп турар
сыве тидир, пис ьнаар пар сьдар улус-пис. Адѣџ,
сарьь, адаан-мѳреј кыьр тееш, пар сьдѣр-пис—
тееш, ertte халдыр соруп каан.

Темги пагај оол темги ији ер-pile кады, ол
ерlernиң ол ро талазьнга, оларның аадын хоју-
зупку-теџ хар олургуза, четтирвејин парьр тур.
Темги ији ernиң изи-pile хар олурга, кизи па-
азь кизирт, аат паазь оргу, сьрьткыьџ кода,
сььлганьџ хыree туруп тур.

Сьрьткыьџ кода-хыree-се сьдыр cortтур
кире пергеь, сььлган коннуң орттuzунга ол-ро
кезип соруурга, сьзыр алдын-pile пыткен език-

tiq, tozan aat tolganьp cetpes tongulcak ak
 ergee turgan. Ol ergeeninьn хун padar carьn-
 da teerde şaştьkkan, tedir puduktuq temir san-
 dan paqlaaşta хаанның kalcan kara xөлgezin
 paqlap kaan turgan. Ыт kezi tonnuq, Ыştьk
 şьвьь pөrttyq, moң Ыjaş ezerliq, morzuk kezi
 xevenektioq, carttь Ыjaş calьq, caşpan sigen so-
 gunnuq, taagььq өle cavaalьq, tumaazь as-
 kynga kirgen pagaj ool ol-la cьldьr şaktap
 cortkaş, хаанның teerde şaştьkkan, tedir pu-
 duktuq temir sandan paqlaazьnga pargaş,
 paqlaaştь eqlinejindir tьrtkьlaaş, taagььq өle
 cavaazьn хаанның kalcan kara xөлgezi-pile ko-
 za paqlap kaaş, көрүp turarga, хаанның kal-
 can kara aadь taagььq өle cavaаның ezengi-
 zinden turgan tur.

Temgi pagaj ool хаанның ergeezininьn can-
 ьnga kьlaştap kelgeş, pagaj kьзытра cазьn
 хаанның ergeezinge cөleerge, өq cьзыrtkajньp
 ijlenip par cьdarga,—хаан kizininьn ergeezi kar-
 accal kizininьn cазьn uqvas kandьq aajьq cy-
 vel—teeş, cазьныньn uzun cөr-ce kadaj şancьp
 kaaş, caşpan sogunun өqнуньn kьrьnga salьrga,
 өqнуньn naazь sьjьp parьp tyzer cазьp, cьзыrt-
 kajньp peerge,—karaccal kizininьn sogunun uqvas
 kancap pargan өq poor—teeş, хьjланьp-хьjлань-
 ьp, sogunun cөрге salьp kaaş, хаанның aldan
 kizi uqvas cьzөr alдын eziin cangьs xolu-pile
 aza oktap kire pergeş:—

—Хаан амыр, кадын мendi—teeş, олурup ар тур.

Көк-көк cinzeliq, хөрге таакрызън туткан tyzymetter:—

„Кандыq kizini mendileer, кандыq kizini mendilebes, ыт-sen“—tizip хөреktep олурда, хевенектиq pagaj ool олурa:—

—Көзе изип хөрттенешпener; шаар изип şart-taңнашпанар—teeş, тоовайън олурup тур. Хаан олургаş:—

—Кажън keldin, kajnaar par сьдыр-sen, адын кьмы, аалың kajdal, ool?—теp тур.

Pagaj ool олургаş:—

—Karattъ-xaannың торум теbezi citkenden peer tos сьл polgan, onu tilep yngen kizi-men. Унге-le yr polgan kizi-men. Cogum kaaş сьл polganымнь pilbes-men. Meeң адым polza, таагыльq өле саваальq, tumaazy ұштuncak „Хө-велеңmej“ теp kizi-men. Oruk араslerniң cer-de адыq, caraş адаан-mөrej poop турар теp тыңнааş, улустуң magazyн көрүp, uzu кьдың-га paraan polur teeş keldim. Paza pistin xa-annың торум теbezi citke-le tos сьл polgan, slerniң syryynerde cyu pildirer irgi teeş, ajt-тырьksaaş keldim—теp тур. Хаан олурa:—

—Brak cerden kelgen ool тур. Aştaan poor хojtpaktan хojудup periner—teen. Tozan kizi uubas tongulcak kara kubaga хojtpak kudup алган, tozan kizi uup cadap, төккен, caj-

gылдырған еккеер ортта,—хаан кизиниң хайыразып туралық ар іссе кандық роор—teeş, саныс холу-pile ар алғаş, саныс пак кылдыр ток кы-ыр тур. Paza пір кивань кудур peerge, paza ток кылдыр ішкеş, ыт-тааş cok кылаштар уне perip tur.

Tanaa-xerel ol хаанның koda-xyreezin sonuurgar кылаштар coruurga, segel салы курлак cetken, азық салы egin cetken, ак рааş-тық ашак кизи кылаштар corup tur. „Мынса кыръза суну көрвејин coraan ашак теп ро“ кылдыр подааş, Tanaa-xerel temgi ашактың саныңга кылаштар kelgeş:—

—Palsyn-ege хаанның Palsyn-ege tangyn-azy kajda olurup turar cybel? Menee cugaalar perip көрунер, irem—теп ajttырган. Temgi ашак тургаş:—

—Men onu sөqler peer polzumza, meen pөerttyq paazыmнь pөrgy-pile, cenniқ кыръм-нь ceңi-pile алы арпаар. Ро tugajып pilveјin paar arga cok, şuptu cybeni şuptuzun şinciler pilir şinceeci кыдат пар ol кыдат ыјаар la pilir kizi—теп tur.

—bndық polza, slerni cer-le төreen adam-pile төmej көрүр coruur-men.—теп тургаş саныр keerge, ашак шыдаşрајып cugaalaar роор tur:—

—Koda -xyreeniң cige songu cygynde, tos kaat pazың ішінде saadar olurar cybe. Ol

taŋğynağa cеткизе уш таңныыга узуразыт ар-
паар сүве—теп тур.

Temgi pagaj'ool Palsyn-ege taŋğnanyn
saadap olurar tos kaat razyn-ce razyp cor-
up-la kaan. Ol-la kylaštap par sydarga хаан-
нын узер көк pugazyт mөөrep mannap kelgeš,
yzeriniң kajьzь corda, temgi ool iji myjьstan
segirip algaš, pugаның molduruun ora tolğap
өлyrgeš, iji pudunun eedin шыьj keskeš, egin
azьr salьp algaš, өskezin oj adaan-ce kilr ok-
tapkaš, taŋğnanyn razьnyn-ce kylaštap corup
kaan. Palsyn-ege taŋğnanyn razьnyn eziin-
ge cede peergeš, kireriniң kajьzь corda, ezik-
tin iji kastьnından Kaң-mөge, Kara-mөge халь-
зьp keer орта, menneen tylyy-pile, iji mөge-
ni iji mojnundan tutkaš iji talazьn-ce oktap-
kaš, paza-la kylaštap corup kaan. Ol-la
kylaštap par sydyrda eziktin iji kastьnından eg-
er, kazar iji ьt хальзьp keer орта, temgi ool
pugazьnyn eedin iji taraj каар peerge, temgi
ьttar eedin cip sydyr каарга, temgi ool ol-
la kylaštaaš, Palsyn-ege taŋğnanyn razьnyn-
ga cede peerge, aldьb erni aaš-cem-pile pyt-
ken, ьškaš ystyу erni ys-cem-pile pytken ьš-
kaš, kajgamсьk caraš kьs kattьrmzap olurup
tur. Tanaa-xerel temgi taŋğna-pile uzun cu-
gaazьn sugaalazьp, uluq katkьzьn kattьzьp,
uluq сыrgальn сыргар, uluq uьguzun udur tur-
up turlar.

Уш хонган соонда, танынаны сооqlаар семин tudup coruur шибикин танынаны разында кылаштар cedip keerge, ol разында тумаазь уштунчак pagaj ool разыны camдыттыр разыр алган хаарыктар удуп сыткан. Шибикин маңпавь-шаан corutkaш, хаан, кадынга разыр cугаалаан:—

—Хаан, өрше, кадын авьра, slernиң Pалсын-еге танынанын разында тумаазь уштунчак pagaj ool разынын бир сарын camдыттыр разыр алган удуп сыдыр—тер тур. Pалсын-еге хаан хорадаvas podu хорадар, азынmas podu азынр kelgeш, хамык хааларын keldirttip ekkelgeш,—meen uruum разында тумаазь уштунчак pagaj ool сыдыр tidir, разыр ekkeliner—teeш corudupkan. Хааларь ol pargaш, temgi pagaj ooldu otturup cadap kaan tur ev-es-pe. Temgi хааларь otturup cadap kaaш, хаан-anga keep cугаалаarga, хаан—шinceeci кьдаты ekkeliner—тер тур.

Temgi хаалар, ses puttuq сытчак кара tergezinge ses aatty koшkaш, халдыр corutkaш, ses хонганда шinceeci кьдаты calap ekkeп тур.

Шinceeci кьдат шinciler egeleeш, paашtaj ca, sogundan egeleen. Ca, sogunun шincierge, Moruj хемниң ьязын poos pege тенер тургаш pydyrgeп, Kьska-хемниң ьязын кьзыр pege тенер тургаш pydyrgeп, cys tenиң kezi-pile pyrur тургаш pydyrgeп, алды узун алдан ulu-

pile, ystyу uzun yzen ulu-pile şidilep siilip kaan toşkun kara ca polgan. Sogunun şinciirge, xat, caas teqves kakpak хaja раарындан унген кызы казылганның картты-pile казылганаан, карак cetpes кара ховунун орттuzunga төreen казыр кара таастың суу-pile суқleen kajgamсык кара sogun polgan. Таагылық өле савааны şincileerge, kuduruu cerde төzelgen, kulaa teerde şaştıkkan, суқлық кuuş уşкаş cetpes, төрт таманнық амьттан маңнап cetpes Таş-хырен аат polgan. Ezer, conaan şincilep көerge, puzulbas polzun teeş, pulan сөөgy-pile хьраалаан, сағылbas polzun teeş, caan сөөgy-pile сабылаан art polgan аңгајган ezer, хову polgan kolвајган conak poop tur. Tumaazь уş-tuncak оoldu şinciirge, ајак polgan ala карактық, артты сағындан ај хereldiқ, мurnuu сағындан хун хereldiқ, алды таалајь алдан ак узык-pile pytken, ystyу таалајь yzen ак узык-pile pytken, алдан ama ак toргу арзылдық, tos кулаş taas кара kezegeliқ, caактықга саргызын алыспас, сағыннықынн адзанга tyзyp көрween eriniң ekkizi Tana-xerel polgan. Таş-хырен ааттық Tana-xereldi otturup cadар каар tur. Palsьл-ege хаанның рајьр, рајьрынга kelgenner Tana-xereldi uјguzunga pastььр өlyr-er tep paar ортта, Таş-хырен аады pyduу pilgeş, хаанның teeringe şaştıkkan tedir puduktuқ, темір sandan paқлаазьн тура тырттыр

algaş, Palsın-ege tangınanın ordu-razınını tuzunga mannap kelgeş, kiştej kaarkaş cigaa-lar tur:—„Kizi ceringe coraan er cangıs kizi mındıq ujguzu polur cybe-pe“—teer ortta, Tanaa-xerel tur-tura xalaaş, yne mannap keerge, am taartta adıq-carı, adaan mөөrej kыr teen, teziq şilgi aattıq teer oqlu Temir-mөge, celer şilgi aattıq cer oqlu Cerzi-mөge aat-xölyn sootkan, avıj-şavıj peletkengen, Palsın-ege хаан adaan-mөөrejniң peletkelin kыдыrgan turur tur. Temir-mөge, Cerzi-mөge uluq sarıq ховунuң orttuzunde cys şar-cygy ыjazın tyzyrtıyp algan turur turlar. Taş-хyren aattıq Tanaa-xerelde şar, puga cok polgaş, alıngь edeen avıj-şavıj astыp kaarkaş, argazın-ce alcajtты razыp kirgeş, argazınıң ыjazın aa-xoo тыrtkaş, cys şar cygy ыjaştы cangıs egin azыp kaap algaş, karak cetpes kara ховунuң orttuzunga tyzyryp ar tur eres-pe.

Am taartazynda, ajınıң caazynda adıq adar poop turlar. Cys şar cygy ыjaştы өrtten-dir adar, yttyq teveneniң ydyn cire adar, yttyq-carınıн ydyn өtтыr adar, хyler көzegeñi cuura adar cybe tizip turur turlar.

Am taartazynda teer oqlu Temir-mөge, cer oqlu Cerzi-mөge, Palsın-ege хаан, Taş-хyren aattıq Tanaa-xerel adaan-mөөrejın kы-ыr teeş, хамык ара-алvattызын ederttip algaş, corup-la kaap turlar. Ceder ceringe cedip;

paar ceringe pargaş, şipşip cugaalazırğa, cer oqlu Cerzi-möge pir tugaarında adar poortur.

Cer oqlu Cerzi-möge ertten tırtıngan podu kezege cedir tırtınpır, kezee tırtıngan podu erttenge cedir tırtınpır kelgeş, salır yndyrer ortta, cys şarş cygu ыjaştı erttendir teqgeş, yttyq tevenenin ydyn cire teqgeş yttyq carınga cige teqgeş cıdırtır tur.

Ooң taraazında teer oqlu Temir-möge atkan. Ooң ogu cys şarş cygu ыjaştı erttedir teqgeş, yttyq tevenenin ydyn cire teqgeş, yttyq-carınpır yndyn ɵttır teqgeş, ыndınga paır cıdırtır tur.

Ooң taartazında, Palsın-ege хаан adar ortta, cys şar cygu ыjaştı erttendir atkaş, yttyq tevenenin ydyn cire atkaş, yttyq-carınpır ydyn ɵttır teqgeş, xyler közege yskeş, ogu cıdırtır tur.

Adak səölynde, Taş-xyreң aattyq Tanaaxerel—am meң eelceem poldu ыjnaan—teeş, toşkun kara cazyр тыngыгајпыр turar кыдыр kirizin тызыткаş, ertten tırtıngan podu kezege cedir tırtınpır, kezee tırtıngan podu erttenge cedir tırtınar ortta ca tutkan xolundan calыраазь хыр, kes tutkan xolundan ызыр угајпыр, cazyрның алды sagындан алдан uluzu алгызыр, ystyу sagындан yzen uluzu алгызыр kelir ortta, şыдаşрајын ыкына coruj

salыр ундырер ортта, сус шарь сугу ыжасть өрт-
тendir теңгеş, уттық тебененин удын сире тең-
геş, уттық-сарынын удын өттыр теңгеş, хылер
көзеени суура адыр тузыруп тур евес-пе. „Pir
mørej meeni poldu eşter“—teeş corgaar pazыр
turup tur.

Am taarttazynda aat sarыşтырар мындық
роор tur. Кузыр Tanaa-xerel Таş-хырен аадын
таş кыдыр рақлар, tagaa кыдыр соодур алгаş,
pelen кылып алган турда, мунар кизи тывывай-
ын рагыр tur. Ol-la tilep coruurga, хааннын
Palsын-ege tangыназын айттыр pergen ak salдық
aşşak ро coraan. Cede pergeş—meen ро аадын-
ны мунур perip көрынер—теp tilep тургаş, муң-
durup алгаş сугаалар tur:—

—Sen ро иji шарь kezi tuluptu арттыныр ал,
ceder cerge cetkeş, sarыşтырыр уныптер ортта,
sen соннар унер-sen. Унериң мурнунда иji шарь
kezi tulupka toldur elezin ургаş, иji songu ter-
ginge tergilep алыр-sen. Cer орттuzu cetti евес-
пе teeş, халдыр унгеş, cedip erttip алгаş, sarық
сыртық kestiin-pile иji tulubunnu cara şancыр-
tar-sen—теp tur. Хаан podunun kalcan кара
аадын paaşatkaş, tos kalcan кыскыл аадын
сарыşтырар теp турган. Ыncангаş sarыşтырар аат-
тар corup-la каар tur евес-пе.

Cer-teerniң кыдынга рагыр cetkeş, şak
oon eej тырткаş, хамык ааттар халдыр-la унур
tur. Tanaa-xereldiң Таş-хырен аадын мунган

Am taarttazynda möge xyræştirer poor tur.

Taarttazynda tañ-raazь сыгк-xerel, taş raazь sarьoq şokkar turda, teer oqlu Temir-möge, Taş-xuren aattьoq Tanaa-xerel iji möge uluq sarьoq xovunun iji talazyndan kara cerni sirttigajyндыr, көк teerni сыгкыlangajyндыr tevizip kelirge, iji ernin iji taap kaan kezegezi iji uluq mongulcak kara uzurgan тыттар-teoq andarьngajьp turup tur ewes-pe.

Temgi iji möge saј poorga, şalyңьndan pilip, şalyrtkajyндыr хyreezip, кьыş poorga, хьraazyndan pilip, хьлыrtkajyндыr хyreezip, kattaj kakkaş tyzyrer teerge, teejligenden teziq polgaş aldyvas turup turlar ewes-pe. Ol-la хyreezip turda, teer oqlu Temir-mögenin iji kolduundan kazьr kara puura-teoq kara көvyk uştunup paгьp tyzer ortta, Tanaa-xerel turgaş:—

—Ol cың poor, ezim—tep ajttьrarga, Temir-möge turgaş:—

—Meen авам kavajlap азыraarda, eedi iziirde, iji kolduk aldyndan puura-teoq кара көvyk uştunar polzun teen cybe. Eedim izip turarь ol tur-ijin, ezim?—tep tur. Ol-la хyreezip turda, Tanaa-xereldin caryn arazynda n caanteoq ak көvyk uştunup caştaj peerge, Temir-möge turgaş:—

—Ol cың poor, ezim?—tep ajttьrarga, Tanaa-xerelden—

—Eedim kadьp—teeş, хатьк eedi хайньp, şıptu eedi şurgannap keerge, xoradavas podu .
du xoradap, aзыmmas podu азыньp kelgeş,
харттыгadan карşагајланьp, teeјligenden teziqlenip turgan Temir-mögeni pөle хаара tutkaş, kartagajнь хайьндыr, telegeјni teskindir, cernin toburaan teeringe yndyr, teernin puludun ceringe siir pөldeeş, kara cerni sirt кьдыr, көк teerni сьзыrt кьдыr caas oјttur oktap kaaş, xunan inek-teql кара ottuun kakкылаştьp тургаş, төnen inek paaзы-teql paaştьql tanzazynga tynze sarьql taakpъзыn хайьгајьндыr тыrtkaş, төş paaзынга төк кьдыr хар тыrtтьp olura:—

—Өlyrer kiziniң sөzyn алыр, өlyrer malдың ханын алыр cybe polgaj, sөzyn cyl?—tep tur. Temir-mөge сьда:—

—Kadь төreen tunman poor-men, ханылазыp ederişken ezin poor-men, meni өlyrbeјin көr—tep tur. Ыnca teer ортта, Tanaa-xerel olura:—

—Aldan arga, pezen mege xereqler, meң-pile kattap temisseşsinze, кара тамьдан ynmes sen—teeş, сальпкаş, Palsьn-ege хааннын аалынга хар keerge, хаан olura:—

—Am ertten, meen Kan-temir mögem-pile xyrezir-sen—tep tur.

Tanaa-xerel ol Ыncap turda, Taş-xyreң aat tura:—

—Sen polza, er canğs kizi polgaj-sen. Kizi cerinde corup coruur tur-sen. Kañ-temir möge-plie kancap xyrezir tep podap tur-sen?—
tep ajttırga, Tanaa-xerel tura:—

—Mögeler kancaar xyreziril, ынсаар xyrezir-le-men-ынан—tep tur. Таş-xyreң аат тургаş:—

—Er poduң eres ekki polzunza-taa, er uгааның ам-taa cedişpeen tur-ijin. Къзьдыр каан temir-pile eet pottuq, хан cyrektiq kizi kancap xyrezir poor-sen. Ol polza, къзьдыр каан temir ышкаş cybe polgaj. Am taartta xyreziriniң murnunda, talaj-ce халр kirgeş, eedinniң тааштыңга уş kulaş хире кълын тооştan тоңурup алгаş, таң-раазь сарыq şokkar, таş раазь еreen şokkar turda, uluq сарыq ховунуң songu talazyңdan tevip yngeş, Kañ-temir mögeniң сабыңга kelgeş, теер теqves, tudar tutpas, pir-pir сарыңга teej каар турзуңза, къзьдыр каан каñ temir katkaş, къзырт teeş, сарыр саştaj peer еves-pe—tep tur.

Аадының ааыңга kirgeş, talaj-ce салр раргаş, eediniң тааштыңга уş kulaş хире кълын тооş тоңурup алгаş, оон Tanaa-xerel—таң-раазь сарыq şokkar, таş раазь еreen şokkar turda, tozan kulaş кара kezegезin cyktyq кара пуу-ра-teq таар алгаş, хыреşке keder sodak-suudaan kedip алгаş, uluq сарыq ховунуң songu cygynden кадыq cerni казык төске cedir pa-

зыр, сымчак црни coda төске цedir киir пазыр, кара церин сиритiledir, көк теерин сьзырадър те-
вир унерде, пагај цыректіој кизиниң цырее аарьр, сарль пер сазьр, сер кьрь сindingejnip, теер
adaa tendingjenip турган ьшкаш роор тур евес-
ре. Iji möge iji cykten теvir kelgeş, хырезир
egeleeş, карваş тееш алыр теерге, харттыгadan
кашпагајьндан алдырвас, теवेश тееш алыр теерге,
теejligenden теziinden алдырвас тургаş, Tanaa-
xerel Каң-темир mögeге теер теөвес, tudar
tutpas, пир-пир сарььнга теej каар, турарга,
сер-ле мьрьнај кара şoru роорга, хамьк eedi
хажьр, şuptu eedi şuurgannap, хорadaвас
podu хорadar, азынмас podu азыньр, кьльк-
танмас podu кьльктаньр kelgeş, Каң-темир
mögeniң tal orttuzundan кузактаптар ортта,
Каң-темир mögeniң хань рооқлуп kelgeş, хам-
ьк podu şьдаşрајьн, кара серге аңдарльр пар-
ьр узур тур-оо. Tanaa-xerel оон кьлаşтар cor-
utkaş, хаанга паргаş:—

—Tört möөrej meeni poldu—теp турup тур.

Палсьн-еге хаан—seeni polgan тур—тееш,
Tanaa-xereldi kel теp ekkelgeş:—

—Adaanga адыоць, möөrejге möge pol-
gan uzurunda, караамньң odu polgan кара
саңьс uruum—Палсьн-еге танььнамнь алыр
роор тур-sen—тееш, тозан аат толганьр сепес
tongulcak ак өргеени tip, tos-cyzyn маьн узур
pergeş, uluq пажьр, рајььн кьльрь-pile uluq

karangъзын хар, uluq-uluq koziunnarън съър, picce karangъзын хар, picce-picce koziunnarън съър, ceminің ekkizin, araganъң азъын съър ekkeldirip turup tur ewes-pe.

Am taarttazъnda, хуннуң ekkizinde, ajnън саазъnda uluq najърнъ къър, uluq najърнъ najърлар turup tur-oo. Ol-la ыңсар согур tur-da, Таş-хырен аат маннар kelgeş:—

—Am ertten aragalар najърлааръnda, meni ezertteeş, uzun тънъң uzundan tudup algaş olurar-sen. Palsъn-ege хаан олургаş: „Meen ulyum tur“ teeş, piccii kundaga ajakka хoran kudup ekkeer ewes-pe, onu uzun тън tutkan xolu-pile аыр-sen. Альгъннъң kajъзь corda şele тьртъртar-men. Хаан olura: „Oolduң aadyн paqlар канар“ tep cugaalaар ewes-pe. „Ezirikte aazъm pagaj kizi-men, aadyннъң paза aazъзь pagaj cybe“ tep cugaalaар-sen—teen.

Taarttazъnda najъr, najърнъ yrgylcylep, хаан, кадън ijiniң pir talazъnda aldan ool хөмеjleen, pir саръnda pezen къс ылаşкан, хаан, кадън iji koncuq хөqlleen, najърлаан tur-up turda, хаан olura:

—Tanaa-xerel kydeege taşkadan tudunar, ooldar,—teerge, хамък хаа, tyzymetter tozan kizi иивас tongulak kara кубага кадъq кара araganъ караан азыр kudup алган, төгылдыр argazър алган, ekkep tudarga, Tanaa-xerel сәң-гъс холu-pile алгаş, tak кълдыр paktар, toskaa-

гын tongajttь, kөгeerin kөngejtti paktap izip olurup turda, хаан „meen ylyum tur“ teeş, kundagada kudup kaan turgan „araganь“ ар sunar ortta, uzun тын tutkan xolu-pile альгьльн kajьзь corda, aat şelee тырттар ортта, ьşkьльр радьгьртьркан, таş, товурак хажьтнар сьдьр тур евес-ре. Хаан olura:—

—Kydeenin aadyн paqlaaşka paqlap kaңar—ter хааларыга tuzaarga, Tanaa-xerel olura:

—Araga teenim aзық хорань суве тур ale, ezirikte aazьm pagaj kizi-men, aadyнньн-taa aazьзь pagaj. Ыncanğaş aadyндан сарьvas-men—teeş, Таş-хурең aadyн mungaş, aйлктьоқ cerge xaldь pergeş, aragadan ezireenin sergedip альгь-pile udup-udup alğaş, ertteninde хар cedip keep tur.

Tanaa-xerel өөнге olurarga, хаан— „manaа kelgeş par oqlum“—teen мьндьоқ роор tur.— Хаан kizi kel teerge parvaska kajьн роор—teeş, cede pergen-irgin. Хаан olura:—

—Meen cedi хурең pemnin kulunun artьvas, сьл pyryde сььр ciir хаан-xeretti kuuştu pazьр perip көр, oqlum—teen.

—Ындьоқ tur—teeş, өөнге cedip kelgeş, kadaжьнга aştavas aaş-cemin кьдьгьр izip, cip alğaş, eleves idik-xevin uzuldurup kedip kurzanьр alğaş, Таş-хурең aadyн munupkaş, cige хун padar cyk-ce көгьркеş, pedik cernin pelin pastьгьр, савьс cernin paazьн pastьгьр, kodaң-

teq taştъ хожуду пастьгър, хож-теq таştъ хоора
пастьгър, сьдъктъq сernи ажьктъq кьдыр съ-
ьра пастьгър, ажьктъq сernи хунпуктун кьдыр
сььра пастьгър олурган тур евес-ре.

Раьсн-еге тагъна унур келгеş, Танаа-
херелди тос cystyq кара турань-pile көрүп-
көрүп,— „meen aşşam ьлар-la eres ernиң preezi
тур евес-ре“—кьдыр родар, хөпну рааксыгар,
хөлүпнедир көрүп, көрүпмејин пargаньнга хөј-
ну родар сьдър калган сувең-иргин.

Erниң ekkizi Таş-хурен aattъq Танаа-херел
та cezege, та kazanga cedir хар келген kizi
суве-ьйнаан, pir-le cerge хар олурга, Aldьн-
хөлдун orttuzundan yngen, aldan кулаş sandan
ьjaştъң şiş paazyнда хаан-херетти кuuştун ujazъ
туруп тур. Cede peerge, хаан-херетти кuuştун
ooldарь ьqlaşkan сьдър тур. Танаа-херел
тура:—

—Cyge ьqlazър сьдарьнар ol poor?—тер
ajttьrarga, temgi хаан-херетти кuuştун ooldарь
сьда:—

—Pistin ijevиs төруур-le, төreen сапьнда-
la cedi paaşтъq сьрь сьлан сip каар мьндьq
суве. Pistin ijevиs төreeş-le, карак азыт ystyу
oran-ce uzup унур каар, pisti cedi paaşтъq
сьрь сьлан сip каар мьндьq суве. Am pistin
ijevиs paza ystyу oran-ce uzup уне перген.
Am pisti cedi paaşтъq сьрь сьлан ciir teeş,

kelir. Ыңсағаш ықлазыр сьдыр-пис—теп тurlar.
Tanaa-xerel тура:—

—Slerniң ijener cedi xyren peniң kulun-
naryn сы pyryde сьыр сip turарь ғын-pe?—теп
ajttыrarga, хаан-xerettiniң ooldарь сьда:—

—Ekker turарь ғын. Am тырҕај askы
өөгу сыгы appargan turup turар. Cedi paaşтық
сыр сылань pastыр алы cybe, cedi xyren
peniң kulunnarynъn soondan cedip kelir-irgi-
pe teeş, ekker turар cybe—teen-irgin.

—Slerni kazan keep ciir cybel ыңсағ?—
теп ajttыrarga, temgi ooldар:—

—Таң-paазь sarық ғоккар, таş-paазь ereen
ғоккар роор corda, cige murnuu cykten cedip
kelgeş, ciir cybe—теп tur ebes-pe.

Таş-xyren aattyқ Tanaa-xerel тоşkun kara
caзын кыңгыгајныр turар кьдыр тынзыдыр ал-
гаş, cedi paaşтық сыр сыланьн келir ceringe
kedep сьдыр алган cyben-irgin.

Ғынар-la, таң-paазь sarық ғоккар, таş paa-
зь ereen ғоккар turup turда, cige murnukku
cykten cedi paaşтық сыр сылан ғыгајныр сој-
up, сыгајындыр сылырар олurup tur. Kyзыр
Tanaa-xerel cyзу роор-ijik, kezenip peletkenip
algaş, тырттыныр-тырттыныр, ca tutkan xolundan
салыраазь сајгајныр, kes tutkan xolundan
ызь pyrugajныр keerge, „cedi paaşтық mojnun
adyra teqzin“ теп сыгаар-сыгаар салы ортта,
сыр сыланьн cedi paaşтық mojni adыr-

ЫВЬ-шаан, keep тышкеş, ɵlyrde tepkilenirge, cer teer andarль per cazьp turgan cyben-irgin.

Cedi paaşтьoй сырь сыланьц caşтаан хань Tanaa-xereldin tonunga сырьна perip tur, ol хань Tanaa-xerel ortтаa salaazь-pile caşтадыр soguptar ortта, temgi хан Tanaa-xereldin xolunga teerge, xorannаньp ɵly perip tur eves-pe.

Aldьь oranda onza таaş-şimeen yngenin тынааş, хаан-xeretti кuuş uzup радь keerge, ooldарь şuptuzu onca сыдыр tur.

—Кансар харьп şuptунар onca сыдыр-слер?—тер ajттьrarga, ooldарь сыда:—

—Таş-хyрен aattьoй Tanaa-xerel теeri pistin амь-тыньвьсть ар, pisti tudup ciir таjзьньвьсь—cedi paaşтьoй сырь сыланьь pazьp perdi. Podu cedi paaşтьoй сырь сыланьц xoralьoй ханьнга xorannangaş, ɵly perdi—tizip, ьqlazьp turup turlar.

Хаан-xeretti кuuş pat кара kajgap kelgeş, Tanaa-xereldin сырь сыланьц xoranьндан ɵlgen ceringe cede peerge, Tanaa-xereldin Таş-хyрен aадь pir караандан хан yндыр, pir караандан caş yндыр ьqlap turup tur eves-pe. Хаан-xeretti кuuş kajgap kelgeş:—

—Кандьoй arga syme xereqlеzibsse ekkil, кандьoй arga syme-pile тирgизип алыр-pis?—тер Таş-хyрен aattan ajттьrarga, Таş-хyрен aat тургаş:

—Tanaa-xereldin ystyу oranda yş uqвazь par kizi cybe. Ooң ol uqваларь тирgизип

polur poor tep podap tur-men—tep tur eves-pe. Хаан-xeretti kuuş-pile Таş-xyren aat ystyу oranda Tanaa-xereldin уş uqвазьн tilep coruuru-pile cugaalazьр алгаş, хаан-xerettinin ooldarьнга sagaань polza: „Tanaa-xereldin podungа ьмьгаа seek caqdatpas-sler“ teeş, Таş-xyren aattьн oorgazьнга xonupkaş, ystyу oran-ce corup-la kaap turlar eves-pe.

Ustyу oranga cede pergeş, Tanaa-xereldin uqваларьньн aальньн perttinge par cьdarga, Tanaa-xereldin uqваларь Таş-xyren aattь көрүр kaaş, koncuq kajgar turup turlar. „Pistin tuңтавьс ernin ekkizi, kandьq-taa cerge pas-tьр көрveen kizi polgaj, eginnioq амьттан ennezip, erinnioq амьттан cugaalazьр şьdavaан kizi polgaj“ tizip şьdattьнmajьн uktuştur man-pazь perip turlar.

Таş-xyren aat-pile хаан-xeretti kuuş pygy polgan coruktарньн tugajьн şuptuzun cugaalар pergeş, хөднү paaksьrap, хөөгајьндыр ьqlazьр turup turlar. Уş uqвальşкьлар tyву-talaş-pile aldьь oran-ce padьр kaap turlar.

Temgi uqвальşкьлар, Таş-xyren aat, хаан-xeretti kuuş pezelee aldьь oranga cedip keerge, хаан-xeretti kuuştuң ooldарь Tanaa-xereldi хамьк kuurt, кьмьскајак, ьмьгаа, seekten kamgalaar teeş, calгьннарьньн cyу хьральр төне pergen olurup turlar eves-pe.

Уш уџваџкъ емеејлиџ ем-сagaan ооду-pile иџтин таџтын саар емнер, томсагајлыџ том-sagaan ооду-pile томнар-томнар, Таџ-хырен аады-pile тыңгарып турда, ен picce уџвазы тура:— „Мын са потка ер кизиниң еет мага-подун арттаар хатаан сок, едеениң узун арттап көрвеен кизимен, меен туңмам мын полза, бир андарлыр poor“ —теџ, алдын cystyy-pile томнааџ артта пазыртарга, бир андарлыр тур; орттун уџвазы ији артта пазыртарга ији андарылган; улуџ уџвазы уџ артта пазыртарга уџ андарылган; Танаа-херелдин Таџ-хырен аады тургаџ:— „Мынса потка Танаа-херелди арттаар херек сок, едеениң узун пазыр көрвеен-мен, Танаа-херел мын полза, тура халыр келзин“ —теџ, тынызы-pile тыңгаргаџ, артта пазыртарга, Танаа-херел тура халыр келгеџ:— „ок көдек, ерттир удуј перип тур-мен“ —теџ, арнын сујваныр олурган сувең-иргин.

Уш уџвазы, Таџ-хырен аады, хаан-херетти консуџ пажылар, пажынын улуу пажыгып кылыр, пажынын улуу пажыгып пажылар, пот-pottарынга хань ынак, хажралар тuzалазыр poor тангыраџлызыр алгаџ, тарар согуур poor турлар евес-пе.

Хаан-херетти кuuџ, Танаа-херелге тураксаал кылдыр, podунуң кудуруунуң раазындан бир суџну узе тырттыр пергеџ, cеди хырен пенниң кулуннарь аскыр сылыр аппарган турганын шуптузун сыруп еккеп перип тур евес-пе.

Kyzyr er Tanaa-xerel kazыrgы-teq хадьдыр coraaş, өөнге хар cedip keerge, Palsyn-ege tangынапың рајырлыq өөрыşkyлуу консиq, сиң şajып хажьндыр сапыр, сигир роовазын рьзырт-тыр telger perip turup tur eves-pe.

Уş cedi, ceervi pir хonganda хаан-pile кадын—„kelgeş par“—tidir tep kizi keep tur. „Хаан kizi kel teende карассы kizi кансар парвас poor“—teeş, хаанның өөнге cede perip tur. Хаан, кадын iji, kydeezinge сиң şajып сапыр, сигир роовазын telgedip, araga хьтмьзын kutturup, азын-cemin салдыр perip, хындylep турган cyвeң-irgin. Tanaa-xerel ol-la хындyle-dip olurda, хаан olura:—

—Sen polza, meeң eres kydeem myн pol-gaj-sen. Seni pir ce-се ајвылар көрејin. Meeң Хорттан-sagaan, Хураган-sagaan iji аадьм ој-laj pergen, Syt-xöldy sugat кьпыр, Сымвур uулань odar кьпыр turup pergen, ol aattарнь тьнсaga cedir tutturup cadар каан kizi-men, ol aattарнь меңee tudup. ekкер perip көр, оqлum—teerge, Таş-хырең ааттыq Tanaa-xerel tudup ekкер peer poor сөрşereeş, өөнге ce-dip keerge, tangыназы olura:—

—Суу tidir?—tep ајттырган. Tanaa-xerel olura:—

—Хаан каттым meni Хорттан-sagaan, Хураган-sagaan iji аадьм ој-laj pergen cyвe, tudup

ekker per teer cybe tur. Tudup ekker peer poldum—teen-irgin. Таңғына олұра:—

—Meen ol accamnyң kizizi pagaj, özy kara kizi cybe, oñ ornunga meni algaş, cer curttuñ-ce eep canyr көр. Put şывьь mugulaj xeree-cok teeş, амь-тъньндан сарыдън, аат-хөлынден сарыдън халак. Хаанньң ајвьлаан cerin-ce coraan xereen cok poor—ter tur eves-pe.

—Kizi sөqleen askыnga, podaan podalynga cetpeske, төөгyde pargaş, төrde төzek-pile conaar төngyr көк руга poor төгуур cybe teen. Kizi „cee“ ter sөqleen askыnga ee poor kyussedir appaar, coraannaj coruar kizimen, pargannaj paar kizi-men—ter turgan cybeñ-irgin.

Am taarttazynda, хуннын ekkizi, ајпньң саазь turda, Tanaa-xerel ekki idik-xevin ketkeş, ekki aadyñ mungaş, хар corruptar ортта, Palsyn-ege таңғына Tanaa-xereldi corva ter eerezip tura, edeenin uzun ora тырттыр ар сьдыр каар tur eves-pe.

Таş-хyрең ааттық Tanaa-xerel cige murnuu cykty көрүр алгаş, хoj-teq таştь хоора pastьгьр, kodan-teq таştь хojudur pastьгьр, савьс cerniң paazyñ pastьгьр, pedik cerniң pelin pastьгьр, kelceş teeş xemin kezir pastьгьр, алcaş teeş artтыñ азыр pastьгьр олурүр tur eves-pe. Та kazanga, та cezege хaldьр kelgen

kizi cybe, pir-le cerge xap olurarga, karak cet-
pes kara ховунуң орттuzunda pœort-teoĭ por-
vak kara paraan corup olurup tur. Tanaa-xerel
tos cystyoĭ kara turannъn ušta тыттър ekkelgeş,
turannap көрүр olurarga, kadьoĭ kara şьraĭbьoĭ,
kara şokkar aattьoĭ kizi uktuştur xap olurup
tur. „Uktuj kelgen kizige, udur parza kandьoĭ
poor“ teeş, uktuştur xaldьp cede perip tur
eves-pe. Temgi corup olurgan kizi turgaş:—

—Kajьn keldin, cьdьoĭ kьrza?—tep tur.
Tanaa-xerel tura:—

—Sen kajьn keldin pora şokkar morzuk,
kajь ungyrden unyp keldin—tep tur. Pora
şokkar aattьoĭ Occalaң-pora mөгe turgaş:—

—Ok көdek, kandьoĭ-taa kizige askьm
kaktьpьp көrveen kizi-men, cor syrgej ceccen
ool poor-sen?—tep ajttьrgan. Tanaa-xerel tur-
gaş:—

—Men kandьoĭ-taa kizi-pile cugaa cokka
udurlancьp көrveen kizi-men, cor syrgej hej-
sen. Adьn şolaң kьmьl, aal curttuң kajdal,
kajьn peer keldin, kajnaar uqlap par cьdьp-
sen?—tep ajttьpьp turgan-irgin.

—Pora şokkar aattьoĭ Occalaң-pora mөгe
teerzi men poor-men. Xorttan-sagaan, Xuragan-
sagaan iji aattь tudup alyr teeş, ungen kizi-
men. Telegejni teskiьdir, oktargajьnь odurttu
tileeş, cer-le тыp cadadьm, ol iji aat tugajьn-
da cyny pildin, cyny tujdun? Paza adьn şol-

an kып poor, aal curttun kajda poor, kajып keldin, kajnaar par сьдыр-sen?—tep ajttыp tur ewes-pe. Tanaa-xerel turgaş:—

—Таş-хырең ааттың Tanaa-xerel tep kizi-men. Paza Хорттан-sagaan, Хурagan-sagaan iji aattы tilep coruur kizi-men—tep tur. Occalan-pora möge turgaş:—

—Бндьың tur. Pis iji kazan-taa adaan-mөө-rej кылыр араар ulus tur-pis. Ijenin төгүр перген iji кызыл судуруу-pile көрзүр pis-pe, азь адавьстың ajttыp перген тошкун кара са, согун-pile көрзүр-pis-pe—tep tur ewes-pe. Tanaa-xerel tura:—

—Адавьстың ajttыp перген адысць мерген са, sogunu-pile көрзүр poor tur-pis-ijin,—teeş,—uktuj kelgen senden egeleer-pe, udur kelgen menden egeleer-pe—tep udur ajttыp турган-иргин.

—Uktuj kelgen menden polzun—teerge. Tanaa-xerel—„бндьың tur“—teeş, Pooş-tejniң paazyң-ce халдыр уне пергеş, aptara-teң кара хөreen aza тыткаş, төгөр олурп перип tur. Occalan-pora möge төө-tejniң paazyңга халыр уне пергеş, кадьың кара сазың kangыrtkajпыр турар кыдыр тызтыкаş, са, sogunun kezengeş, ertten тырттыңан podu kezege cedir, ke-zee тырттыңан podu erttenge cedir тырттыңаş, са tutkan xolundan салыгаазь унур, kes tutkan xolundan ьзь purugajпыр келir ортта, ь-

daşraýn, ы́кына coruj salыр yndylerde, so-
gun Tanaa-xereldin хөreen ортта теогеş, calым
xajaga теоген ы́каş тавылапыр caştaj perip tur
eves-pe. Таş-хырең ааттыој Tanaa-xerel көрнур
keerge, Occalaң-pora aptara-teoј хөreen cada
тыткаş, тискектенip олурупкан олурган. Кузыр ег
cyzy poor-ijik, тоşkun-kara cазын тыгajныр
турар кылдыр тындыдыр алгаş, ca, sogunun ке-
zengeş, ertten тырттыңен podu kezeege cedir
тырттыпыр, kezee тырттыңан podu erttenge cedir
тырттыпыр келir ортта, cазының алды узундан
aldan uluzu алгырызыр, ystyу узундан yzen ul-
uzu алгырызыр, ca tutkan xolundan calыбраазы
caйгajныр, kes tutkan xolundan ызы purugaj-
ныр келir ортта, şьdaşraýn, ы́кына coruj sal-
ыр yndyler ортта, Occalaң-poraның хөreenge
теогеş, peş ilioј хире kirgeş, tedir caştaj perip
tur-ewe-pe. Occalaң-pora mege тура халыр кел-
geş:—

—Adabyстың ajтыр pergen тоşkun kara
ca, sogunu-pile тыгыншыпас ulus tur-pis. Ijevist-
in төрыр pergen iji кызыл cuduruu-pile poor-
pis-pe?—teeş, iji aadyн уş kaat temir kizen-
pile aaj tedir kizennep kaap turlar. Iji er-taa,
cyzy poor-ijik, sodak, sudaan kedip алгаş, iji
cykten kara cerni sirtiledir, көк teerni хөл-
benpedir tevip kelgeş, kattaj kakсыр, харттыга-
дан kaşpagajлапыр, tepkilezip teejligenden те-
ziој poor turgan cyweң-irgin. Таој cerni хови

kыдыр, хову cerni тақ кыдыр, суқ cok cer-
den суқ ундыр, суқлуқ cerniң суун кадыр
хырезир, кыыш роорга хыраазындан пилир, хылыт-
кажындыр хырезир, сај роорга шаһындан пилир,
шаһыткажындыр хырезир турган сувен-иргин.

Occalaң-pora Tanaa-xereldi teskedir arga
cok кыныр keep tur.

Ol-la хырезир тургаш, Tanaa-xerel pir көр-
ge, Таş-хырең аады Occalaң-poraңың pora-
şokkar аадын ојттур пазыр ар тур. Occalaң-
pora мөге тургаш:—

—Eet тыдық pis iji өлырзур турувуста,
elezin тыдық iji аадывыс paza өлырзуру ол тур.
Пазыр сагыр кааш, ertten каттар хырезир роор
tur-pis-ijin—teen. „Бндық тур“ тизир сөпсеереш-
кеш, iji аадын iji тарай мунгаш, songu, мурнуқ-
ку iji танды-се хар соруй пазыр турлар евес-ре.

Tanaa-xerel ol-la kakkaş, pir-le cerge хал-
ды пергеш, argazyң аа-хоо тыткаш, ezimin en-
dere caza тыткаш, teeringe шаştыккан улуқ
odun узуткаш, udup сыдыр алган сувен-иргин.

Ol-la udup сыдarga, tynе суве-ле otturgan,
otturp keerge, Таş-хырең аады otturup turup tur:

—Sen polza, Occalaң-poraңы ol podu-pile
хырешкеш, cer-le кыш cedip шыдавас-sen, өлвес
poduң ам өлып, өшpeen одуң ам өшкені ол.

Sen кыш cетрес хире арпаарыңа, Occalaң-
poraңың аадыңың кырың-се халыр, ону өлыгур-
кааш, сеңее тuzалазыр тееш, ынсар турумда сар-

Іър алдың. Occalaң-pora mөge polza, cedi xemni keşkeş, cedi arttı ашақ парыр сьдыр алған, sen polza, cyq-le cedi кылаң, cedi cooga kezip алған сьдыр турар tur-sen. Senden ol xire kyştyq kizi tur, көрдын-pe. Ol kizini pazар tep podaar polzunza, sen am po toraan өl өзenni өry cygyrgeş, өl monдан kezip алғаş, kurgaқ өзenni kudu cygyrgeş, kurgaқ monдан kezip алғаş, cystyq sigenni сыj paspaјьн corup coraaş, kedep cede pergeş, Occalaң-pora-ның paazьн ортта, өl, kurgaқ monun-pile уş-уş tos kattap kakkaş, am segirip алыңга, am kyş cedip magat cok-sen—tep turgan cybeң-irgin.

Tanaa-xerel aadьның aajьнга kirip, өl өзenni өry cygyrgeş, өl monun kezip алғаş, kurgaқ өзenni kudu cygyrgeş, kurgaқ monun kezip, алғаş, cystyq sigenni сыj paspaјьн corup kedep cede pergeş, Occalaң-pora-ның paazьн ортта, уş-уş toş kattap kagar ортта, Occalaң-pora mөge тура xalaaş, segirip-le ap tur es-pe.

Iji mөge segirzip алғаş, ta kazanga, ta cezege xyrezip kelgen ulus, adak sөolynde, Taşxyreң aattьq Tanaa-xereldiң aзыnmas podu aзыньр, xoradabas podu xoradap kelgeş, pөle-xaara tutkaş, cerniң toburaan teeringe yндыr, teerniң puludun ceringe siir pөaldeeş, kara cerin sirt кьлдыр, көк teerin сьзырт кьлдыр Oc-

calaң-porańyң paazyń ser-ce tavangajyńga ce-dir kiir oktapkaş, kығыга olura:—

—Өlyrer maldың хапын алыр, өlyrer kizinin sөзын алыр cybe polgaj, sөqler sөзын cыл?—
ter ajttыr olurgan tur eves-pe. Occalaң-pora cыda:—

—Seen ындој kara sagыştыны, uјgu pas-тыр kelirinni pilgen polzumza, tyyn salvas-ijik-men. Мыса potka caактыга cаргыт ал-ысрајың, cарыныој xolduң adaanga тыspeјin coraan kizi-men. Men ықаş erniң ekkizi pol-ur-sen, meen cyreenni izii-pile cipter-sen, meen aadynty poduңnyң aadyң-pile төmej edil-er coruur-sen—teen cyben irgin. Tanaa-xerel Occalaң-porańyң cyreen ušta тыrtтыр ekkeerge, Taş-xyreң aatturгаş:—

—Kizi cyree izioј cybe ter тынаваан-sen-pe?—teerge, kajгааş, canында cыtkan aptara-teoј таş kығыга салыртарга, таş kызыр тазыгај-ныр caşтар турган tur eves-pe. Tanaa-xerel аз-ыныр хорadar kelgeş, „мындыој-мындыој cybe-lerde pir-lr arga syme turup polur“ ter po-daaş, Occalaң-pora mөgeni pora-şokkar aady-pile koşkaş, kooş argańy хоора тырттыр ekkel-geş, uluoј odun uzutkaş, ol otka өrttetkeş, Xorttan-sagaan, Xuragan-sagan iji aatty tudup алыр-pile cige хун yner cyk-ce хар-la каар tur eves-pe.

Pir-le cerge хар пар сьдarga, uluq tɵn-gylcek ak paaştyq pora tajga сьдьр tur, кьыnga yne хaldь pergeş, tos cystyq kara turанын uşta tьrttyр ekkelgeş, kɵryр turarga, ol uluq pora tajgанын ьndьnda karak cetpes sarьq хovunun orttuzunda uluq kara kozagar turgan, ol kozagarnьн ьndьь paarynda uluq хɵl сьдьр tur. Ol-la pyguny kɵryр turannар turda, aady tura cugaalaan:—

—Xorttan-sagaan, Xuragan-sagaan iji aat-ty anaа mьnсаar tileeş tьppas-sen. Ol iji aat polza, şak too сьtkan хɵlden yş хongaş-la suq izer aattar cybe. Ol aattarnьн odarlaar ceri polza, ol сьtkan хɵldyң хyn padar сарьnda, şak too сьtkan, kaas kara tajga polur cybe. Sen polza, am taartta karangь imir turda, tɵ сьtkan хɵldyң songu talazьnda kozagarnьн хyn yner сарьnda uluq pelge хaldьр cede pergeş, meni ezer, conaam-pile salьр kaas, po-duң tozan kulaş argamсьннь tyryp tudup al-gaş, ol iji aattyң suq izer cerin орта канмьыl sigen-pile şьptyньр, koncuq narьнь-pile kedep сьdar-sen. Tal-tyuş turda, ol iji aat suq izer teeş kelir eves-pe—teen cyben irgin.

Taş-xyren aattyq Tanaа-xerel aadyньн aaj-ьnga kirgeş, ol turgan pora tajgанын ьndьь paarynga хovur algaş, tangaar ertten, karaң-gь imir turda, хар corutkaş, uluq sarьq хovu-nuң orttuzunda, syyr kozagarnьн хyn yner ta-

lazınga aadın ezer, conaa-pile salıp kaaş, tozan kulaş argamcızın tyryp tudup algaş, Xortan-sagaan, Xuragan-sagaan iji aatın suq izip yner ceringe cygyryp cede pergeş, кантмыл sigen-pile şyrtınыр, kedep cыдыр ар tur еves-pe.

Xyn tapтық-la tal-tyuş turda, iji aat-taa suq izer teeş, kirip kelgeş, хаайларь kargыrtkajныр, kargыrtkajныр tedir ынај роор, теериқ-лер tur, adak sөolynde araj tep kelgeş, suq-nu izip algaş, кылаştазыр ungeş, Tanaa-xerel-diң xungeer talазь-pile erttip cыдырда, Tanaa-xerel—„ро iji aatın argактық aldь mojнun aldь oraaj kirzin“—tep şьgaар-şьgaар şalbalaar-ga, şьnar-la, iji aatın argактық aldь moj-nunga aldь oraaj kire peer орта, kyzyr Tanaa-xerel ytтық can paазын орта şавьј kakkaş, кадық cerni казык төске cedir kiir tepkeş, cытсак cerni товук төске kiir tepkeş turup-tar орта, temgi iji aat şak оон sөortтыр un-geş, тақ cerni хову кыдыр, хову cerni тақ кыдыр, telegejni teeskindir, kaptagajнь хайн-дыр sөortтыр kelgeş, adak sөolynde, iji aat şь-daşpaјн тура tyзыр turlar. Tanaa-xerel iji aat-ть xolga kiirip, tozan kulaş argamcızь-pile авьј şавьј cularlap algaş, uluқ sarық ховунуң орттuzunda sybyr kozagar pelinde Taş-xyren aadыnga cedip kelgeş, Taş-xyren aadын mun-gaş, iji aadын koşkaş cedip algaş, kelgen izi-pile tedir canарь-pile pedik cerniң pelin pas-

тыр, савъс сernиң раазып пастыр, сыдык-
тың сernи аяктың кыды, аяктың сernи хон-
уктуң кыды халдыр, ылаvas роду ындынның
ығып ылар, хөөмејлес роду хөөннуң хөө-
мејин хөөмејлер хар олурган сувең-иргин.

Таş-хуең ааттың Танаа-херел ији аадын
cedip алгаş, хаанның аалыңа сirttigajындыр cel-
dirip kelgeş, хаанның тееринде шаştыккан тедир
puduktuң темір сандан раолаазыңа ији аадын өл
тоң-pile tos такыр тонпар кааş, родунуң аалың-
се хар соруп каан. Хаан kortкаş, şireeziniң
раарыңа sirigajындыр радьыр, равазынның
раарыңа радьрткајындыр радьыр сыткан сувең-
иргин.

Таş-хуең ааттың Танаа-херел родунуң
аалыңа хар cedip kelgeş, алдан кизи иivas
taktamal сызыр алдын eziin саныс холу-pile аза
октааş, кире tyзур keerge, Pалсын-еге тангына
мыса potka er kizini оşкар сыттар көрвеен
роду Танаа-херелдин мойнундан халыр keep
kuzaktanьркаş, murnundaазыңдан арттык ынак-
şыр, шаандагызыңдан арттык cookşулар, оşкар
сыттар тура, рајырлаан tyлуу-pile ыолај каар
рајырлар туруп тур. Кузыр Танаа-херел Pалсын-
еге тангыназы-pile илуң ијгузун идуp, илуң
сыргалың сыргар туруп тур евес-ре.

Pir-le хун хаан уруу-pile kydeezin kel
teen мындың роор тур. Таş-хуең ааттың Та-
наа-херел кадајын ederttip алгаş, хаан катты-

ның аалыга седи peerge, хаан консул хун-
дyeler, сиз җайн куттуруп, сиз роовазьн сал-
дыр, арата хьмьзьн куттуруп турган. Ысар
олуга хаан сугаалаан:—

—Erniң erezi ekki kydeem sen polza, aj-
ның саазьнда, хунның erttezinde coruur-sen.
Seңee men edimniң orttuzundan et, malьmның
orttuzundan mal yzyp peer-men. Senden cuny
alьr teer-men, Taş-xuren aadyнь perip tur-sen.
Ысangaş, taşьн раqlaaşта раqlap каан тур-
ган Хорттан-sagaan, Хурagan-sagaan iji aattь
kizi polgan kizi саынга саqdadьр polvas mal-
dar tur, рагьр сальртьр көр, оqlum—teeş ku-
laş sarьq kadaan sunup турган cyвeң-irgin.

Tanaa-xerel—„kandyq aajьq aldь argalyq,
peş megeliq хаан роор“—кьлдыр podaaş, yne
кьлаштааş, хаанның iji aadyн сальртарга, ce-
ниң товурaan teerge yндыр, teerniң puludun
cerge kiir tepkilenip coruj рагьр turlar.

Tanaa-xerel ғаанга Таş-xuren aadyн peer
teerge, Palsьn-ege tangьnazь—„er karacangьs
podun polgaj-sen, ekki aadyнь podundan car-
va, хаанга ce-le peвe“—тер сапньр турган cy-
вeң-irgin.

Tanaa-xerel Таş-xuren aadyнга kelgeş:—

—„Хаанга seni peer uzurluq appaardьm,
sen cokka men coruj alvas karacangьs tajaң-
гьзьm-sen. Meni utrajьн cedip kelir-sen“ тер
сагьр-сагьр каaş, taarttazьнда, ajның саазьн-

da, xynnyң erttezinde көзүр coruur poop tur еves-pe.

Tanaa-xerel Taş-xüren aadyñ хаага рақ-лар пергеş, хаандан maldыñ orttuzu maldы, ettin orttuzundan etti ар алғаş, ара albattызь-pile kattaj хаара көзүр corup-la каар tur еves-pe.

Хаан іаş-xüren aattы уş каат темір кизен-pile аај tedir кизеннеткеş, уş каат темір paz-ың іştinge apparatus рақладыр каан cyben-irgin.

Taş-xüren aat pazыңыñ toldur мыјактар алган, іјі karaa onгaja pergen, өlyr cede пер-pen turda, хаанньң kadarccызь, көзүр кааş, „kiziniñ cangыs ekkі aadyñ мыңсаarga kajыñ dolur“ tep podaaş, хаандан caşтыр pargaş, соң-gadan kirgeş, темги aattың темір кизенин yze eger каартарга, Таş-xüren aat уş каат şоосca-лық темір хаалгань пуза теркеş, yне халыј пер-геş, өdekke аңдаştаныр cыдырда, хаанньң хa-мык ара-albattызь көргеş, хаага парыр сөқ-leerge, хаан роду paaştaaş хaмык ара-albat-тызь, ақ-şerii-pile tolgандыр pyzeelep keer ор-ta, Таş-xüren aat тура халааş, siigajыңдыр sil-gilenipkeş, халыр ыңaj роорга, tujuqlaryңdan kojgun-teқ таş хојуqlаныр caşтар, хој теқ таş xoorlup caşтар тоozunнаньр келir ортта, ol aat-тың soondan syrer kizi cangыs-taa тывылаан tur еves-pe.

Tanaa-xerel ol-la көзүр олурғаş, elep tyr-ep-taa, aştap suksap-taa, арыр turup-taa kel-

geş, pir-le cerge tyuşter cъdarga, Taş-xuren aat-
tın şimeeni ыškaş şыр-şыр кыдыр caaj каар,
сѳѳ-сѳѳ кыдыр хадь каар turarga, kajgar ol-
ura, cige songu izin-ce көerge, Taş-xuren aady
po oranьr маңнар keep tur. Tanaa-xerel Taş-
xuren aady-pile uzun cugaazьn cugaalazьp, ul-
uq-uluq tьnpьr каар, кьска cugaazьn cugaa-
lazьp, кьска-кьска tьnpьr каар cugaalazьp, ul-
uq tьnpьr ьqlazьp, кьска tьnpьr kattьrzьp ol-
urgan-irgin. Taş-xuren aadyн odarladьp кааş,
Tanaa-xerel podu tьştanьp turgan-irgin.

Taarttazьnda, Taş-xuren aattьq Tanaa-xer-
el kuu sьranь turttu-pile koqzaaş, songu ter-
gizinge sөerttyp алгаş, ak paaştьq aşşakka aal-
ьn paaştatkaş, „toora sьjgan cerimge хонур,
toort şьjgan cerimge corup olurar-sler“ teeş,
xap corup каар tur eves-pe.

Kelceş teeş xemin kezir pastьpьr, алcaş
teeş arttьn азыр pastьpьr coraaş, curtunun кь-
дьнга хар kirip kelgeş, pir-le cerge хар ol-
urarga, şaldan canagaş piccii ool oruk askьn-
da ojnar cьtkan. Tanaa-xerel tura:—

—Кьм теп kizinin кьзыл canagaş мьндьq
oqlu-sen—теп ajttьrarga, temgi ool tura:—

—Sen кьм теп kizinin кьспьncьq кьзь-
sen?—теп udur ajttьpьr turgan-irgin. Taş-xyr-
en aattьq Tanaa-xerel araj xoradaskap kelgeş:

—Суу мьндьq cernin ceksee, suqnu
suskaa cyvel-mon. Een eedin kurlandьr cara

şaaptajын—teeş, aldъ kыръық кымсызъ-pile ар-
пыр keerge, temgi piccii ool Tanaa-xereldin
xolundan tutkaş, aadъndan андара тырттыр ал-
ыр ортта, Tanaa-xerel keep koldamnaşkaş, araj
tep uzur kaap алгаş,  lyrer tep paarga, temgi
piccii ool s qler tur:

—Men polza, Pooş-taq-teq pora-şokkar
aattыq Poraq-erttine tep kizini  oqlu-men.
Meen adъmnъ—Polat-şokkar teer cybe. Meen
Taş-xuren aattыq Tanaa-xerel taajыm cige хун
yner cykty ezelej t reen Pal-pal Palsъn-ege
xaannы  Palsъn-ege tangъnazыn calar aar teeş,
corutkan cybe tep accam cugaalaar cybe, am-
ga cedir citken, taajыmnъ manap turar kizi-
men—tep tur ewes-pe.

—Taş-xuren aattыq Tanaa-xerel teerzi men
poor-men. Ыncaarga, taajыn men tur-men—teeş,
temgi piccii şaldan ooldu ergeledip, mojnunun
kыngа olurttup алгаş, corup olurda, temgi
piccii ool:—

Авамга murnaj paғыр cugaalaar kizi-men
—teeş, tyze xalaaş, cettirvejin paғыр tur ew-
es-pe.

Eres er Tanaa-xerel хар cedip keerge,
хови сынтас хор ala сылгызъ ховузунда od-
arlar, alaak сынтас ala-pula сылгызъ alaak хо-
вuzунда odarlar corda, ol сылгыны  аразын-
дан aldъ хариық Аңыр-сесцен туцмазыны  т -
ryvesten t reen t nen melder aadъ k ryp

kaaş, uktuj mañnar kelgeş, orañыр-orañыр kiş-tej kagylaaş, iji karaandan caş tɵktyр, Tanaa-xerelge ɵgenip, cassыр turarga, Tanaa-xerel— „cangьs tunmamньң aadь pezin po xire saktьр turda, cangьs tunmam kajь xire saktьр tur-ьjnaan“ kyдыр podap kelgeş, xɵree kɵvy-dep, sagьş-setkili sajmalьр keerge, şьdaşrajьn, ьqlaptar cazьр turgan cyben-irgin.

Tanaa-xerel aalynga xaldьр keerge, Porañ-erttine kydeezi unyp kelgeş, kattьньң aadьn aлыга, Tanaa-xerel tura:—

—Ijeden tɵree-le kizee aadьm alьр paqladьр kɵrbeen kizi-men. Ekki kydee myn tursen—teeş, aadьньң тьньн tutsup pergeş, ɵqge kirer tep corda, aldь-xarьoq Angьр-ceccen tunmazь yne mañnar kelgeş, akkьзьньң mojnundan kuzaktanьрkaş, xomudaanda kattьrar, ɵr-eende ьqlaary-pile ьqlaj kaap turgan-irgin. Angьр-ceccen tunmazь tos kaat olviun cadьр, ses puttuoq şireezin turguzup, cin şajьn xajьndьрьр, cigir poovazьn telger, poqdanьн pora irttin pydyngе pьзьrgaş salьр perip, araga хьтмьзьн kudup хyndylep turda, songu kɵş-ken aalь kɵzyp, Palcьn-ege tangьnazь cedip kelgen, ɵq-raazьn ɵqler algaş, uluoq pajьгьн pajьrlap, uluoq najьгьн najьrlap, tɵң cerge ɵɵn xondurup, tɵɵş cerge malьn calap, ojun oja, ciriin cire curttap coruj paгьр tur-oo.

(Saktьр tooldaан Tamдьн, polvaazьratkan Sagaan-ool).

TOPCUZU

Ағып

Ege sözy 3

PIR TUGAAR PӨLYK

B R L A R

1. Internasional 11
2. Қайгамсықтық International (arattың ығы) . 13
3. Төге раары (arattың ығы) 14
4. Төр-ле сургуул тургузарда (arattың ығы) . 15
5. Saluucuttar (arattың ығы) 16
6. Occalaңdan kedilerin (arattың ығы) . . . 17
7. Ala karaan teşken polza (arattың ығы) . . 18
8. Kadarccы ығы (arattың ығы) 19
9. Таңдым турда таңдаş-la-men (arattың ығы) . 20
10. Mezegej (arattың ығы) 21
11. *Kara-kыs*—Арыјактар 23
12. Samagaldaj (arattың ығы) 23
13. Xandagajttы (arattың ығы) 25
14. *Tамвь-сырун*—Şemi раары serlin cайлақ . 27
15. *К. Saңcaj-ool*—Евилелдіқ revolusta . . . 29

16. *K. Konğar*—Solun caagaj Sovet curttu . 30
 17. *T. A. Sarbıq-ool*—Erge şelee piste turda . 31
 18. *Telger-ool*—Xostuq şöleen Тьва curttum . 32
 19. *Occur-ool*—Pajır targa telgerezin! 34
 20. *Şaktar*—Uran mergen colaaccylar 35
 21. *Picce uruq*—Pioner caraş 36
 22. *Тамбы-сыруң*—Uran ceccen аныжактар . . 37
 23. *T. Cadamba*—Өскен төreen curttumajнъ . 39
 24. *Kara-kьs*—Uran cogaal 41
 25. *Mizit-ool*—Бнак өөрым 42
 26. *O. Suzukraj*—Al-la podum corgaar-la men . 43
 27. *Porvak-ool*—Paar otuu kegeereldiq . . . 44
 28. *Tazь-sambuu*—Accыльq-la nam-na cazak . 45
 29. *S. Pajır-ool*—Kadar oottuq Тьва curttum 46

IJI TUGAAR PӨLYK

YLEGER TOMAKTAR 51

YŞ TUGAAR PӨLYK

Ş Y L Y K T E R

1. *Tамбы-сыруң*—Kөbej connuq xyndyleli
 kyrynenin sylde temdee . 59
 2. *Pyрby*—Lenin 61
 3. *Xojlakkaa*—Paşкь Lenin mөccyze-taa,
 paaştap pergen xeree tiriq . 65

4. *Pyрvу*—Oktavrнџ кьзыл тугу 67
5. *Tambь-syрyн*—Cazak nam telgerezin! . . . 70
6. *Ojdup*—TAR 18 сьльнда мунукукуну
sактырга 71
7. *On. Sagaan-ool*—Меең төреен curtum . 76
8. *Samва-lyndyp*—Хуралдың җитпирл piske
тыгум 79
9. *O. Snnduj*—Азьџ тизин ськтьвьс 81
10. *Сьтва*—Каң теџ рьзььп көргысты
кајгамськ кызуп көргысты . . . 82
11. *S. Pajьr*—Саа curt telgerezin! 85
12. *Tambь-syрyн*—Тоҗкун кинцини узутkaan . 87
13. *M. Idam-syрyн*—Хереезен тер атть
җаң-наан 88
14. *Samва-lyndyp*—Telegejниң cogum eeleri
arat con 90
15. *I. Туң-sagaan*—Arattьң уруџларь pionerler 93
16. *K. Cimit*—Холаткан сьссааннарнь . . . 95
17. *Pyрylcaа*—маадызьь arat conum 96
18. *T. A. Sarьџ-ool* Uzar-xeme cedip keldi 98
19. *Pyрvу*—Majнџ piri 100

TӨR TUGAAR PӨLYK

T O O L

- Таҗ-хырең ааттьџ Tanaа-xerel 105

Кур. хьпаксъзыпън орну L. K. 11

Согоал № 250, Сагъој № 445. Парлаар ама 10
Тиразь 3000. kezek.

Къзы-хоорај, Кыртипograf Şetinkin kudumcuzu,
разьп №5